

TERÖR ÖRGÜTLERİNİN İDEOLOJİ UNSURU OLARAK KULLANDIĞI BAZI DİNÎ KAVRAMLAR *

Yrd. Doç. Dr. Ali KUYAKSİL

Gaziantep Polis Meslek Yüksek Okulu

akuyaksil@hotmail.com

ÖZET

Güvenlik ihtiyacı kişilerin ve devletlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için hayati öneme sahiptir. Türkiye'nin güvenliği açısından iç güvenliği tehdit eden terör olayları dünyadaki diğer devletlerde olduğu gibi varlığını devam ettirmektedir. Günümüzde de inanç özgürlüğü, temel insan hakları arasında yer almaktadır. Dini duygular radikalizme alet olmayacak şekilde, sıhhatli dini ve ilmi bilgilerle sürekli beslenmelidir. Bu yapılmadığı takdirde bazen dinin yasadışı şiddete araç olarak kullanılması, bazen de ekonomik, şahsi, siyasi emellere alet edilmesi şeklinde inancı kötüye kullanma görülebilecektir.

Teröristler, ideolojik çizgideki çeşitli fikir, düşünce ve inanç sistemlerini referans olarak kullanmakta, bu yolla da kendileri açısından eylemlerine ve hedeflerine meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadırlar. Günümüzde dini motifli terör örgütleri, bir kısım dini bilgileri dinin özünden ve bütünlüğünden kopararak, parçacı bir yaklaşımla klişeleştirip, sloganlaştırıp meşruiyet kaynağı olarak kullanılmaktadırlar. Türkiye İslâmi değerler ile siyaset arasındaki sorunların nasıl ele alınacağı konusunda Selçuklu ve Osmanlı uygulama birikimleri ile örnek model haline gelmiş bir ülkedir.

Bu çalışma; giriş den sonra bazı temel kavramlar, terör örgütlerinin genel yapısı, dayandığı ideolojiler, radikal dini terör örgütleri, dini motifli terörün dış nedenleri arasındaki fikir akımları ve bazı kavramlar alt başlıkları ile genel değerlendirme ve sonuç kısmından oluşmuştur. Bu çalışma bir alan araştırması değildir. Araştırmada ikinci kaynaklar üzerinden “*betimsel araştırma yöntemi*” kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terör, İdeoloji, Dini Motifli Terör Örgütü, Radikalizm.

RELIGIOUS CONCEPTS THE TERRORIST ORGANIZATIONS USE AS AN IDEOLOGICAL ELEMENT

ABSTRACT

Security need has a vital importance to maintain existing of a state or people. Terror events which threaten the internal security in terms of the security of Turkey have been existing like in the other countries. Today, liberty of belief is among the essential human rights. The religious feelings must be fed with sound religious and scientific knowledge, in a way that will not be violated in favour of fundamentalism. Otherwise, the abusing of belief will be seen in some ways such as abusing the religion as a means of illegal violence, and sometimes abusing it for the economic, political and individual purposes.

Terrorists use thinking, believing and ideas systems having ideological components as reference and in that way, they try to legitimate their activities and goals. Today, the terrorist organizations based on religion use some of religious knowledge as a legitimacy source by breaking it up from its entity and wholeness and by making it as a slogan or a cliché with a partial approach. With Selchuks and Ottomans application samples, Turkey is a model country on the issue of how the problems between policy and Islamic values could be handled.

This study consists of those sub-titles as some certain concepts, the general structure of terrorist organizations, the ideologies they count on, fundamental religious terrorist organizations, the external reasons of religious based terrorist organizations and ideological movements among them, including chapters as a general assessment and the conclusion. This study is not a field research. In this study, scientific research method on the second sources is used

Keywords: Terror, Ideology, Religious Based Terrorist Organizations, Fundamentalism

بعض المفاهيم الدينية التي تستخدم كعنصر إيديولوجي للمنظمات الإرهابية

الملخص

إن احتياجات الأمان للأفراد و الدول هو أمر حيوي من أجل استمرارية و مداومة الوجود. ومن الجانب الأمني لتركيا فإن الاحداث الإرهابية التي تهدد الأمن الداخلي فيها مثلما يحدث في باقي دول العالم تعمل لاستمرارية وجودها. وفي يومنا فان عقيدة الحرية تأخذ مكانا بين حقوق الإنسان الأساسية. بحيث لا تكون المشاعر الدينية أداة للراديكالية ينبغي الدعم المستمر بالمعلومات الدينية و المعرفة الصحيحة. في حال لم يتم ذلك على أبعد تقدير وفي حال استخدام الدين كوسيلة للتعنف الغير مشروع أحيانا و أحيانا جعلها وسيلة للأعمال الاقتصادية و الشخصية و السياسية سيئين استخدام العقيدة للامور السيئة.

الإرهابيين يستخدمون الأفكار المختلفة على أسس إيديولوجية و الأفكار و النظم العقائدية كمرجعية، وهم في هذا الطريق يعملون من ناحيتهم على إضفاء الشرعية على أهدافهم و تصرفاتهم. ففي يومنا المنظمات الإرهابية ذات الدوافع الدينية قسم منهم يعملون على تحطيم جوهر الدين ونمط ونهج التقسيم، واستخدام هذا كمصدر للشرعية. ففي موضوع كيفية تناول المشاكل الموجودة بين السياسة و القيم الإسلامية في تركيا فمن تراكم التطبيقات السلجوقية و العثمانية أصبحت كدولة نموذج يحتذى بها.

هذه الدراسة: بعد المقدمة تأتي بعض المفاهيم الأساسية، الهياكل العامة للمنظمات الإرهابية و الإيديولوجيات التي تقوم عليها، المنظمات الإرهابية الدينية الراديكالية، الأسباب الخارجية للمنظمات ذات الدوافع الدينية و التناقضات الفكرية بين بعضها البعض و التقييم الشامل للعناوين الفرعية لبعض المفاهيم و الوصول الى قسم النتيجة. هذه الدراسة ليست دراسة ميدانية، تمت الدراسة بواسطة المصادر الثانية و تم استخدام " منهج البحث الوصفي "

الكلمات المفتاحية: الإرهاب، الإيديولوجية، المنظمات الإرهابية ذات الدوافع الدينية، الراديكالية.

1. GİRİŞ

Güvenlik ihtiyacı kişilerin ve devletlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için hayati öneme sahiptir. Güvenlik kuvvetleri ülkeyi dışarıdan gelen saldırılara karşı koruma ve kamu düzenini koruyarak iç güvenliği sağlama görevini yerine getirmektedir. Türkiye'ye diğer devletlerin dış saldırıları, uluslararası dengelerden dolayı fazla söz konusu olmamaktadır. Ancak iç güvenliği tehdit eden terör olayları ise dünyadaki diğer devletlerde olduğu gibi bizde de varlığını devam ettirmektedir. Günümüzde terör çok ciddi bir sorundur ve dünya barışını tehdit etmektedir. Türkiye son otuz yıldır devlet bütçesinin önemli bir bölümünü terörle mücadeleyle ayırmaktadır.

Halkımız ve özellikle gençliğimiz, içinde bulunduğu durumun önemini kavramalı ve uyanık olmalıdır. Ülkemiz yetmiş altı milyonluk nüfus potansiyeli, zengin yeraltı-yerüstü kaynaklarına ve ayrıca gelişmekte olan ekonomik ve teknolojik güce sahiptir. Bölgede mevcut politik, askeri ve ekonomik dengede ağırlıklı bir milli güce ve coğrafi konuma sahip bir "Bölge Devleti"dir. (Acaröz, 1999: 81).

Terörizmin fikri temelini oluşturan *Anarşizm*, önce felsefi bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra bu felsefi yönünü yitirerek değişik ideolojiler için bir araç durumuna düşmüştür. Bu aşamadan sonra anarşizm, artık terörizm olarak anılmaya başlanmıştır. Uluslararası sistem de özellikle iki kutupluluk döneminde süper güçlerin birer dış politika aracı haline gelmiştir. Günümüzde güçlü devletler kendilerine zararı dokunan bir konuda hemen terörizm damgasını vurmaktadırlar. Fakat aynı terör aletini düşmanlarına karşı kendileri de kullanmaktadırlar. Bu açıdan terörizmin, dünya gündeminde uzun süre kalacağını söy-

leyebiliriz (Kuyaksil, 2000: 589).

İnsanlık tarihi boyunca din ve inanma duygusu insanlığın gündeminden hiç düşmemiştir. Günümüzde de inanç özgürlüğü, temel insan hakları arasında yer almaktadır. Dini duygular radikalizme alet olmayacak şekilde, sıhhatli dini ve ilmi bilgilerle sürekli beslenmelidir. Bu yapılmadığı takdirde istismara müsait bir ortam oluşacaktır. Bu istismar bazen dinin yasadışı şiddete araç olarak kullanılması, bazen de ekonomik, şahsi, siyasi emellere alet edilmesi şeklinde görülebilecektir.

Teröristler, ideolojik çizgideki çeşitli fikir, düşünce ve inanç sistemlerini referans olarak kullanmakta, bu yolla da kendileri açısından eylemlerine ve hedeflerine meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadırlar. Günümüzde dini motifli terör örgütleri, bir kısım dini bilgileri dinin özünden ve bütünlüğünden kopararak, parçacı bir yaklaşımla klişeleştirip, sloganlaştırıp meşruiyet kaynağı olarak kullanılmaktadırlar. Bu araştırmada terör örgütlerinin ideolojileri ve yapılarından sonra radikal dini terör örgütleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra radikal dini terör örgütlerinin kullanmış olduğu bazı kavramlar örneklerle açıklanmıştır.

2. BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Bu başlık altında üzerinde tartışmalar olmakla birlikte çalışma içerisinde sık sık geçen bazı temel kavramlar açıklanmaya çalışılacaktır: Terör, terörizm, terörist, anarşi, anarşizm, anarşist.

Terör kelimesi hakkında özetle kelimenin sözlük anlamından yola çıkarak şu şekilde bir tanıma rastlamaktayız: “Terör, insanları yıldırma, sindirme yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemidir” (Akbulut, 1993: 47).

12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1’ inci maddesi terörü şu şekilde tanımlamaktadır:

“Terör; baskı, cebir ve şiddet korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenin değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak ve yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü **eylemlerdir**”.

Bu tanımda da görüleceği üzere, teröre çok geniş bir anlam yüklenerek, örgütlenme, şiddet ve eylem unsuru ön plana çıkartılmaktadır.

Terör teriminin hatırlattığı *terörizm*; devlet otoritesini ve düzenini yıkmak, değiştirmek, belirli amaçları gerçekleştirmek için girişilen siyasal nitelikli şiddet eylemlerinin tümüdür. Diğer bir ifadeyle terörizm, “Kaçırılmadan cinayete kadar uzanan ve amacı sindirme olan şiddet eylemlerine verilen isim” dir. Yalın anlamı ile *terörist*, terör eyleminde bulunan kişidir. Başka bir ifade ile *terörist*; terörizmi savunan, belirli siyasal amaçları korkutmak, yıldırma, sindirme ve amaçları doğrultusunda yönlendirebilmek için şiddet

kullanan kişidir (Yunusoğlu, 1992:78)*).

Terör ile sıkça geçen, bazen birbirlerinin yerine kullanılan bazı kelimeler üzerinde de kısaca durmakta yarar vardır. *Anarşi* kelimesi Yunanca bir kelime olup; başıboşluk, din ve nizam tanımamak, birden başıboş kalmak, başta hükümet olmamak, hükümetinin otoritesi kalmamış bir milletin durumunu anlatmak için kullanılmıştır (Yeğin vd., 1985: 56). *Anarşi* kelimesinin ifade ettiği mana ve mefhumu, aynen ifade eden başka kelimeler dilimizde mevcuttur. Nitekim günlük hayatta, Türkçe asıllı “kargaşa”dan başka, herc ü merç, fitne, fesat ve pek az kullanılmış olsa da fevza gibi Arapça menşeli kelimeler de kullanılmaktadır (Canan, 1984: 31). *Anarşizm*= (*Fevza, Kaos hali, tedhiş felsefesi*); ferde emir veren her nevi devlet teşkilatını kaldırarak, kişiyi kayıtsız ve şartsız hürriyete kavuşturmayı gaye edinen siyasi ve hukuki nazariyelere, felsefi anlayışlara verilen isimdir. Buna göre fert ve cemiyet hükümeteşsiz olabilir ve o zaman herkes tabii haklarını muhafaza eder ve birtakım kabiliyetlerini geliştirir. Anarşistler ferdiyetçi oldukları için toplumcu olan sosyalistlerden ayrılmakla birlikte devleti ve değerleri yıkmakta işbirliği yaparlar (Bolay, 1990: 17). Anarşizm, her türlü otoriteyi reddeden ve bu otoritenin yıkılmasını hedefleyen bir akımdır. Anarşizm, komünizm ve faşizmde olduğu gibi siyasi bir doktrin, bir dünya görüşü olarak terörizmden ayrılmaktadır. Terörizm ise, Anarşizmden farklı olarak mevcut sistemi hedef almakla birlikte yerine yeni bir sistem öngörmektedir (Seçkin, 2001: 38). *Anarşist*; anarşi taraftarı, anarşi ve karışıklık çıkaran (Yeğin vd., 1985: 56). *Radikal*; köklü, kökten, cezrl bir şeyin temelinden ve temel esasından. *Radikalist*; her şeyin temelden değişmesini isteyen, yenilikçi, âdetleri tümüyle bırakma yanlısı. *Radikalizm*; her alanda köklü değişikliği savunma, eski müesseseleri tümüyle bırakmayı savunma, aşırı yenilikçi (Şafak, 2002: 464).

Dini radikalizm bir motivasyon tekniği olarak kullanılmaktadır. Filistin’de işgale, zulme haksızlığa karşı hareketler dinselleştirilerek dini radikalizm haline getirilmektedir. Buradaki radikalizm dinin kendisinden kaynaklanmaz, dini kullanma biçiminden kaynaklanmaktadır. 11 Eylülde ABD’deki kuleler bombalandığında Filistin’de müthiş bir sevinç yaşandı. O sevinç gösterilerinin görüntüleri de ABD’deki televizyonlarda yayınlanarak, bütün Müslümanların bu şekilde sevinç duydukları hakkında genelleme yapıldı. Dünyadaki Müslümanlar bu olayı onaylamadı. Filistin’deki sevinç de dinin kendisinden değil, dinselleştirilmiş devlet teröründen kaynaklanmaktadır. İsrail de aynı şekilde dinsel radikalizmi dini motivasyon aracı olarak kullanmaktadır. Radikal Yahudilerden bir genç, eski İsrail Başbakanı İzac Rabin’i, ihanetle suçlayarak öldürdü. Bu olayda, milli ve dini duygular karışarak, öfke ve nefret radikalizmi beslemiştir. Bir dinin radikal olup olmadığını anlamak için öğretisine bakmak gerekir. Hoşgörüsüzlüğü, öfkeyi, nefreti, acımasızlığı yöntem olarak benimsiyorsa, o din radikal anlayışa sahiptir ve toplumsal barışa hizmet etmez. Eğer bir din insanlara dengeli, sabırlı, şefkatli, saygılı ve nazik olmayı öneriyorsa radikalizm ahlakını beslemiyor demektir. İyiyi, doğruyu, güzeli, insanlara yardımı tavsiye eden İslam dininin radikalizmi beslemediğini görmek gerekir (Tahrn, 2010: 120-122).

*Terörizm kavramı ve tanımlama problemleri ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz: (Beşe, 2002: 23-30).

3. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN DAYANDIĞI İDEOLOJİLER, GENEL YAPISI VE HEDEFLERİ

Bir anarşi ve terör ortamından bahsedebilmek için devlet ve devlet güçlerine karşı bir organize teşkilat, yani bir örgütün bulunması gerekir. Daha değişik bir ifadeyle söylemek gerekirse, anarşi ve terör hareketleri bireysel değildir. Başlı başına organize olmuş grup hareketleridir. Anarşi ve terör ortamının sebebi anayasal düzene aykırı ideolojilere göre hareket eden örgütlerdir. Demek ki anarşi ve terörün ideoloji ve örgüt olmak üzere iki ana unsuru bulunmaktadır (Kuyaksil, 2000: 602-603). Bu iki ana unsur, üçüncü bir unsur olarak eylemleri de içeren, hedef unsurunu ilave edebiliriz. Ülkemizdeki Avrupa Birliği uyum çalışmaları süreci içerisinde artık ideoloji yasalara aykırı bir eylem oluşturmadığı sürece güvenlik açısından fazla bir sorun oluşturmamaktadır. Genellikle terör örgütleri ideolojilerini gerçekleştirmeye yönelik eylemlerini yasa dışı bir şekilde gerçekleştirmektedirler.

3.1. İdeoloji

Örgüt için en basit anlamıyla ideoloji; bir hedefe varabilmesi için takip edilecek yol anlamındadır. Belli bir ideolojisi bulunmayan bir anarşi ve terör hadisesinden bahsedilemez. İdeoloji terör hadisesinin rehberi gibidir. Gerçekleştirilecek şiddet eylemleri, işlenecek konular, kabul edilen ideolojiye göre belirlenir. Günümüz uluslararası siyasal sisteminde, tüm devletlerin uluslararası ilişkilerde dayanağı kendi ulusal çıkarıdır. Hatta insanlık adına yapıldığı ileri sürülen dış yardımlar dahi ileriye dönük bir ulusal çıkar yatırımdır. Devletlerin birbirlerinin halkına kabul ettirmeye çalıştıkları ideolojileri de ulusal çıkarlarının bir aracıdır. Bu açıdan belli bir ideolojiye dayanarak hareket eden terör örgütleri farkında olsalar da olmasalar da o ideoloji sahibi dış devletin menfaatine hizmet etmektedirler (Kuyaksil, 2000: 598).

İdeoloji, terörist yapılanmaların dayanak ve hareket noktasını oluşturduğundan ‘olmazsa olmaz’ bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bir terörist organizasyondan söz edebilmek için siyasi bir fikir etrafında, belirli bir hedefe yönelik hareket eden insanların varlığı sözkonusu olmalıdır... İdeoloji unsurunun yer almadığı şiddet içeren bir hareket terör olarak adlandırılmaz. Bu durum örgütlü suç kapsamı içerisinde ele alınan bir konudur. Çeşitli suç örgütleri, tamamen çıkar ve güç kavgalarına dayalı olarak bir takım örgütlenmelere gitmek suretiyle şiddet uygulamakta, adam öldürmekte ve maddi zararlara neden olmaktadır (Seçkin, 2001: 53).

Soğuk savaş dönemlerinde Türkiye’de olduğu kadar dünyada da terör örgütlenmelerinin ideolojik temelini genellikle Marksizm - Leninizm - Maoizm’den yani komünizm ideolojisinden aldıkları anlaşılmaktadır. Komünizm adı terörizm ile birlikte anılmış, ideolojik felsefi yönünden çok bu yönü ile tanınmıştır.

Milliyetçi yani etnik kaynaklı terörün bilinen en belirgin şekli Faşizm olarak karşımıza çıkmış ve uzun dönem bu ad ile beraber anılmıştır. Milliyetçilik, etnik-ırki temele dayalı, sahip olduğu ırkın diğer ırklardan farklı ve üstün bir özelliği olduğu tezinden hareket eden bir ideolojidir. Sahip olunan etnik kimlik her şeyin üzerinde görülür.

20. yy’da Kapitalizm, Liberalizm ve Demokrasi batının tüm dünyaya ihraç etmeye çalıştığı değerler olmuştur. Bu değerleri özellikle NATO bünyesi ülkelerde ve üçüncü dünya ülkelerinde yaymaya çalışılmıştır. Ayrıca bu ülkelerin Sosyalist doğu bloğuna kay-

maması için, gayri resmi bir yapıda örgütler kurularak, sol teröre karşı sağ terör ve İslamcı terör teşvik edilmiştir (Yılmaz, 1993:136-138; Koru, 1992: 53-57). Daha sonraki gelişmeler karşısında ise NATO «nun düşmanını simgeleyen rengi kırmızıdan yeşile (İslam ülkelerine) dönüşmüştür. Kapitalist ülkelerin yönetimleri sermaye birikimini ellerinde bulunduran çok uluslu şirketlerin etkisinden kurtaramamaktadır. Çok uluslu şirketin lehine olarak başka ülkelere resmi veya gayri resmi müdahalede bulunmamaktadırlar. Özellikle ABD, İngiltere ve Alman petrol şirketlerinin menfaat kavgaları, diğer ülkelerde ihtilallere iç çatışmalara dönüşebilmektedir^(*).

3.1.1. Dini Kaynaklı İdeoloji

Bir kısım terör örgütleri şiddeti meşrulaştırıcı güç olarak dini kullanmaktadırlar. Terör örgütleri özü itibariyle, kendilerinden istenilen eylemleri yapmaya istekli, kararlı ve adanmış bireyler isterler. Bu insanların örgütün amaçladığı eylemleri başarıyla yerine getirebilmesi için güçlü bir psikolojik donanımına ihtiyaçları bulunmaktadır. Bazı din öğretileri, örgütler tarafından yeni bir yorumla bu noktada bağımsız, güçlü ve sorgulanması zor bir meşrulaştırma aracı haline getirilir (Cinoğlu ve Özeren, 2009: 21).

Terörizm olgusunun ortaya çıkmasına neden olan ideolojik temellerden biri de din unsurudur. Din olgusu tarihin her dönemindeki etkinliği ile kendini göstermektedir. Burada sadece yaygın dinleri anlamak yanlış olacaktır. Bu dinlerin yanında yaygın olan inanışları da dikkate almak lazımdır. Son yıllarda dünya gündemine din terörü olgusunu getiren unsur İran ve Ortadoğu'daki gelişmelerdir. Özellikle Filistin davasının savunuculuğu etrafında oluşan bazı yapılanmalar şiddet unsurunu taşımaktadırlar. İran'da 1979 yılında meydana gelen değişimden sonra, Batıya bir tepki olarak din motivasyonlu terör hareketlerinin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Dünyada İslam kimliğini taşıyan ve teröre başvuran kişiler ve örgütlerin daha çok kendilerine karşı yapılan ve işgal ya da haksızlık olarak nitelendirilen davranışlara bir tepki olarak ortaya çıktıkları, doğrudan mücadele edecek güçlerinin olmadığı yerlerde dolaylı mücadele unsuru olarak şiddet eylemlerini tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle Ortadoğu'da bulunan ülkelerin yönetimlerinin halkın inanç, kültür ve değer yargılarına ters düşen uygulamaları, diktatörce bir yönetim içerisinde halkın ezilmişliği gibi birçok neden bu ülkelerde yaşayan kişileri kendi yönetimlerine ve bu yönetimleri destekleyen dış güçlere karşı mücadele içerisine itmektir. Bu mücadele zaman zaman şiddet eylemleri ile birlikte kendini göstermekte, teröre varan uygulamaları beraberinde getirmektedir.

Dini kaynaklı terörü sadece İslam dinine mal etmek çok yanlıştır. Bu durum batılı ülkeler ve basını tarafından özellikle gözardı edilmektedir. Ancak bugün Balkanlar, Karadağ ve başka birçok yerlerde meydana gelen olaylara baktığımızda; Hıristiyan din motivasyonu arkasına da sığınılmak suretiyle işlenen cinayetler terör açısından gözardı edilemez. Din kaynaklı teröre son yıllarda Japonya'da da rastlanmaktadır. İslâm inanışı içerisinde terör olayı değerlendirildiğinde daha çok Şii inanışı etrafındaki insanların terör olgusuna yatkın oldukları görülmekle beraber bir genelleme yapılamaz.

^{*} Bu konuda geniş bilgi için bkz: (Karadağ, 1991; Nebiler ve Parlar, 1996).

3.2. Örgüt

Belli bir amaca varabilmek için faaliyet göstermek maksadıyla bir araya gelmiş ve organize yapı kurmuş gruplara örgüt denmektedir. Örgüt ile ideoloji birbirinden ayrılmayan iki halka gibidir. Terör olayında ideoloji beyin gibi ise, örgüt vücut gibidir. İkisi birbirini tamamlamaktadır. Terör örgütünü meydana getiren unsurları ana ve destek unsur olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Ana unsurlar da kendi arasında üç kısımdan oluşmaktadır: *a) Kuvvetli ve Çekirdek Lider Kadro:* Her terörist hareketin çekirdeği sahip olduğu lider kadrosudur. Bu kadro genellikle aydın ve eğitilmiş kişilerden oluşmaktadır. Lider kadrolar gizlenmek ve eylemleri daha yakından yönetmek için ülkelerin büyük şehirlerinde yerleşir ve faaliyet gösterirler. Şiddet olaylarına girmezler, her zaman perde arkasında kalırlar. *b) Yeraltı Örgütü:* Örgütün alt yapısıdır. Her örgüte göre yapılaşma farklı olmaktadır. Lider kadronun yönetimi ve yönlendirmesi altındadır. *c) Vurucu-Militan Güç:* Eylemleri gerçekleştiren, daha doğrusu “tetikçi” tabir edilen örgüt mensuplarıdır. Örgütsel zincirin en son halkasını teşkil ederler. Kamuoyunda örgüt denince ilk akla gelen bu kişilerdir. Ancak gerçekte, örgütsel organizasyon içerisinde en alt seviyede faaliyet gösteren kişilerdir.

Destek unsurlar da iç destek ve dış destekten oluşmaktadır. **İç destek;** terör örgütlerinin faaliyet gösterdiği ülke kamuoyundan destek görmeleridir. Bu destek maddi olabildiği gibi, basın ve yayın yolu ile destek de olabilir. *Dış destek* ise; bir ülkenin anayasal düzenine karşı illegal bir faaliyet içerisinde olan bir örgütün başka bir ülke tarafından desteklenmesidir. Daha ziyade komşu olan ve dost olmayan ülkeler tarafından bu destek verilir.

3.3. Terör Örgütlerinin Eyleme Yönelik Hedefleri

Terörizm ne bir konvansiyonel savaş şekli, ne adi bir suç, ne de iletişim araçlarına yarayan gelişmiş bir deliliktir. Terörizmi farklı kılan en önemli özelliği, onun belirli politik amaçlara erişmek için kullandığı kendine mahsus stratejisidir. Bu strateji hakkında fikir edinmek için ulaşılmak istenen amaçlara bakmak gerekir. Biz ülkemizin durumunu göz önüne alarak bir sınıflandırma yapacağız:^(*) 1. Propaganda, 2. Otoriteyi sarsmak, 3. Otoriteyi şiddete yöneltmek, 4. Örgüt mensuplarının moralini yükseltmek, 5. Yıldırma ve sindirme, 6. Halkın moralini bozmak.

4. RADİKAL (DİNİ) TERÖR ÖRGÜTLERİ

1979 İran devriminden sonra, bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’deki radikal grup ve kişiler arasında “dinin bir idare sistemi olarak devrim aşamasıyla gerçekleştirebileceği” inancının oluşması, dini kaynaklı tedhiş hareketlerine etkiye bulunmuştur. Nitekim Türkiye’de radikalleşen grupların büyük çoğunluğu, İran menşeli ve şii yazarlar ile dinin siyasi anlamda yorumlanmasına ağırlık veren din adamı ve yazarların eserlerinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Böylece Hizbullah başta olmak üzere İslamî Hareket gibi dini ideolojiyi temel alan terör örgütleri, büyük ölçüde mezhepsizliğe dayanan, ancak fikri temelini şii dünyasındaki yazar ve düşünürlerden alan yeni bir din anlayışını Türk toplumuna taşımaya başlamışlardır.

* Daha fazla bilgi için bakınız: (Kuyaksil, 2000: 606-609; Korkmaz, 1999: 79-86; Acaröz, 1999:83-84).

Türkiye'deki radikalleşen örgütlenmeler temel İslami grup ve anlayışlara ters düşmekte, geleneksel anlamdaki İslam anlayışını devam ettiren kişi ve gruplara karşı tavır almakta ve hatta düşman olarak algılanmaktadır. Gerçek manadaki İslam anlayışının her türlü şiddetin karşısında oluşu ve İslam'ı gerçek yapısı içerisinde yaşamaya çalışan köklü grupların varlığı, radikal unsurların etkisini önemli ölçüde kırmaktadır. Son yıllarda Türkiye'de radikal örgütlenmelerin ve fikirlerin ortaya çıkması ile birlikte geleneksel dini gruplar ve önderlerinin, radikal unsurlara ve onların terör eylemlerine karşı tavır aldıkları gözlenmektedir.

Ülkemizde *irticai faaliyet* tanımına giren şahıs ve kitleleri belirlerken güçlüklerle karşılaşmaktadır. Genelde mürteci, fundamentalist, kökten dinci ve radikal gibi sıfatlarla tanımlanan şahıs ve grupları sınıflandırmada farklı anlayışlar hâkimdir. Teröre girmiş grupların dışındakileri birbirinden ayırmak ve tasnif etmek oldukça güçtür. Ama konuyu daha iyi anlayabilmek için bu tasnifin de yapılması gerekmektedir. Bu ihtiyaçtan hareketle ülkemizdeki dini kesimler kendi içerisinde beşli bir ayrıma tabi tutularak incelenmiştir^(*):

1- *Dini Motifli Terör Örgütleri*: Hizbullah-İlim, Hizbullah-Menzil, İBDA-C, İslami Hareket Örgütü, İCB-AFİD, Vasat, Müslüman Gençlik, Ceysullah, Tekfir, El-Kıyam, Tevhid-Selam/Kudüs Ordusu, Selefiler, Malatyalılar (Şafak-Değişim).

2- *Radikal Dini Gruplar*: Radikal söylemlere sahip olmakla birlikte günümüzde silahlı eylemleri bulunmayan Malatyalılar, Yeryüzü, Hizbullahi Vahdet, Hizbullahi Davet, Yöneliş, (Haksöz), Ekin, Buruç (Tohum), Mücadele, Rahmet, Vahdet, Tevhid-i Çekirdek, Akabe, Sahabe, Yıldız, Fecr, Hizbüt Tahrir gibi 20 civarında grup.

3- *Dini Şahsi veya Siyasi Yönden İstismar Edenler*: Siyasi partiler, Vakıflar, Dernekler, Ticari Kurumlar-Şirketler, Medyum, Üfürükçü ve Muskacılar.

4 - *Tarikat ve Dini Cemaatler*: Nakşibendi, Kadiri, Haznevi gibi tarikatlar ve Süleymancı, Işıkçı, Nurcu gibi oluşumlar. Bu kesimin faaliyetleri, radikal dini gruplara göre nazaran farklılık arz etmektedir. Geniş tabana sahip ve faaliyetlerini büyük ölçüde yasal/hukuki imkânlardan istifade etmek suretiyle yürütmektedirler.

5 - *İnancında Samimi Olanlar*: Halkımızın büyük çoğunluğu dini değerlere bağlı olarak, herhangi bir oluşumun etkisinde kalmaksızın dini vecibelerini yerine getirmeye çalışan vatandaşlarımızdır. İrtica ile mücadelede kapsamında yürütülen çalışmalarda inancında samimi olan vatandaşlarımızın rencide edilmemesi gerekir.

Türkiye'de dini ideoloji etrafında terör eylemlerine başvuran örgütleri incelediğimizde karşımıza El-Kaide dışında üç önemli örgüt çıkmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ortaya çıkan Hizbullah Örgütü. İstanbul ve İzmir gibi büyük illerimizde gerçekleştirdiği soygun ve benzeri eylemlerle dikkatleri çeken İslami Hareket Örgütü. Eylem taktiği açısından zayıf ancak her olayın arkasında propaganda amaçlı olarak yer almak isteyen İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi olarak adlandırılan İBDA-C örgütü.

El-Kaide örgütü Abdullah Azam tarafından kurulan Mekteb el-Hidemat (Hizmet Bürosu) adlı kuruluş aracılığıyla, dünya çapında bir İslâmi yardım örgütü gibi çalışıyordu. Bu

^{*} Radikal dini terör örgütleri ve eylemleri hakkında daha geniş bilgi için bkz.; (2000: 1065-1081; Acaröz, 2000: 879-893; Seçkin 2001: 123-135; Aklan, 2002, 97-103.; KORKMAZ G., age., s.125-135.

örgütün sadece İslam ülkelerinde değil, Amerika’da da büroları vardı. Ladin bu yardım örgütüne kayıt olan gönüllüler için bilgisayar ortamında bir veri tabanı oluşturdu. 1988’de Usame bin Ladin kamplara gelen gönüllülerin listesini ‘kaide, temel’ manasına gelen “El-Kaide adını verdiği bir bilgisayar dosyası etrafında derlemiştir. El-Kaide’nin temeli de işte bu veri tabanıyla atılmış oldu. 1989’da Azam öldürülünce adamları El-Kaideye katılarak güçlenmesini sağlamışlardır. 1996’ya kadar Afganistan, Suudi Arabistan ve Sudan’da bulunmuştur. Daha sonra Sudan’dan çıkartılınca tekrar Afganistan’a geçmiştir. 23 Ağustos 1996’da yayınladığı bir deklarasyonla İslâmî gençliği, Arap topraklarını işgal eden Amerikalıları öldürmeye çağırıyordu. 23 Şubat 1998’de daha da ileri gitti ve dünya çapında ABD’nin Çıkarları olan her yerde saldırılar düzenlenmesi çağrısı yaptı. (http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm10_makale3.htm; 2009). El-Kaide eylemleri, Yemen, Somali, Suudi Arabistan, Pakistan, ABD, İngiltere ve Türkiye gibi ülkelerde devam etmiştir. Amerika’daki ikiz kulelere saldırı ile de eyler zirve yapmış oldu. Böylelikle terörle mücadele gerekçesi ile Amerika’nın başta Afganistan olmak üzere birçok yere askeri müdahale yapmasının gerekçesini oluşturdu.

5. ÜLKEMİZDEKİ DİNİ MOTİFLİ TERÖRÜN DIŞ NEDENLERİNDEN FİKİR AKIMLARI

Son zamanlarda İslâm ve siyaset üzerine yapılan araştırmalarda ve yayınlarda artışlar gözlenmektedir. 11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaidenin Dünya Ticaret Merkezine saldırısının duyulması üzerine, kamuoyunun siyaset ve İslam üzerine ilgisi artmıştır. Bu konularda yurt içinde ve dışında yayınların sayısında artış olduğu söylenebilir. Müstakil olarak siyasal İslam konusunu işleyen kitaplardan birkaç örnek verelim. Kemal H. KARPAT hocanın Amerika’da yayınlanan çalışması İngilizce’den “*İslâm’ın Siyasallaşması Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması*” adı ile Şiar Yalçın tarafından çevirisi yapılmış ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında çıkmıştır (2005). Dr. Abdullah MANAZ tarafından “*Dünya’da ve Türkiye’de Siyasal İslâmcılık*” isimli bir çalışma yapılmış, Ulusal Birlik İçin Düşünce – Eylem Vakfı tarafından yayınlanmıştır (1998). Prof. Dr. Nur SERTER tarafından “*Dinde Siyasal İslam Tekeli*” isimli bir çalışma yapılarak Sarmal Yayınevi tarafından yayınlanmıştır (1997). Amerikalı siyaset bilimci ve istihbarat uzmanı Graham E. FULLER’in yazdığı “*The Future of Political Islam*” isimli çalışması 2003 yılında Amerika’da yayımlanmıştır. Söz konusu çalışma, Türkçe’ye “*Siyasal İslamın Geleceği*” adı ile Mustafa ACAR tarafından çevrilerek Timaş Yayınları tarafından yayımlanmıştır (2004).

Ülkemiz açısından baktığımızda dini motifli terörün yurt dışı kaynaklarının temelini genel olarak Ortadoğu coğrafyasında hâkim olan bazı radikal fikir akımlarının oluşturduğunu görürüz. Bunun yanında Hilafet Devletinin yeniden kurulması fikri, Müslüman halkların yaşadığı topraklardaki çatışmalar, İsrail’in Filistin politikaları, İran’ın rejim ihracı çabaları ve A.B.D’nin yanlış politikaları ülkemizde dini motifli terör örgütlerinin dış sebepleri arasında sayabiliriz. Bu konularda geniş bilgi için Türkoğlu’nun “*Türkiye’de Dini Motifli Terörün Arka Planındaki Nedenler*” isimli çalışmasına bakılabilir (2006: 40 -95).

Dünya sahnesinde İslami hareket ve güçlerin ortaya çıkışı, İslam ülkelerinin sömürge devletlerine karşı bağımsızlıklarını kazanmalarına sebebiyet veren savaşlardan sonra, çok daha etkin bir şekilde kendisini göstermiştir. Müslüman ülkelerdeki sosyal, siyasal, eko-

nomik ve kültürel problemler halkı İslamcı hareketlerin etki alanının içine itmiştir. Müslüman halklar, coğrafi ve kültürel açıdan Sünni-Arap Ortadoğu, Sünni-Hint alt kıtası, Şii İran ve Selefi-Vehhabi Suudi Arabistan merkezli fikir akımlarının etkisi altında kalmıştır. Bu anlamı ile İslamcı hareketleri tarif ederken, bir enternasyondan değil, İslamcılık şeklindeki etki alanından söz etmek gerekir. Mısır ve Arap dünyasının büyük bir kısmındaki İhvanü'l Müslimin ve Hint Alt Kıtasındaki Cemaat-ı İslami (Bangladeş, Pakistan, Hindistan), Mısır ve Hindistan merkezli Sünni etki alanı olarak kabul edilirken; Lübnan, Afganistan ile Irak'ın bir bölümünde İran merkezli Şii etki alanından, Afganistan'ın bir bölümü ve Suudi Arabistan'da ise Vehhabi (Selefi) anlayıştan söz etmek mümkündür. Radikal fikir akımların yukarıda adı geçen ülkelerde yaygın olmasının sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerinin yanında, İslam ülkelerindeki idarecilerin, demokratik bir anlayış sergileyememeleri de bulunmaktadır. Nitekim demokrasinin yaygınlaştığı günümüz dünyasında, başta Arap ülkeleri olmak üzere, birçok İslam devletleri, söylemlerinin aksine tamamen despotik bir yapıya bürünmüşlerdir. Bu da ezilen halk kitlesinin gönlünden gelenlerin dillendirildiği akımların oluşmasına ve güçlenmesine neden olmuştur.

Türkiye bağlamında düşündüğümüzde ise bu fikir akımlarının sadece birinin etkili olduğunu söyleyemeyiz. Ülkemizdeki radikal gruplar son dönemlerde dünya üzerindeki bütün radikal düşünce akımlarıyla bir noktada buluşmuş ve bu fikir akımlarının hemen hemen tümünden etkilenmiştir. Özellikle Seyyid Kutub, Ali Şeriatî, Humeyni ve Abdullah Azzam'ın kitapları, dini konularda aç ve yetersiz olan toplumumuzda önemli oranda sahiplenilmiştir. Ülkemizde bu radikal fikirlerden sadece birini kabul edip diğerlerini reddetmekten ziyade, söz konusu dini referansların hepsinden istifade etme eğilimi yaygın olmuştur. Ama bu akımlardan biri diğerlerine nazaran daha ön planda tutulmuştur.

Türkiye'de İslamcılığın ivme kazanmasında ve düşünsel yapısının oluşturulmasında tercüme faaliyetlerinin önemli bir etkisi vardır. İslamcılığın düşünce yapısı, 1960 sonrasındaki tercüme hamlesiyle, Mısır ve Pakistan'dan kaynaklanan Selefi bir İslam anlayışının izlerini hâlâ taşımaktadır. 1980'den sonrada yine (özellikle İranlı yazarlardan yapılan) tercüme vasıtasıyla şekillenen İslamcı enternasyonalizm, radikal İslamcılığın giderek marjinalleşmesinden sonra etkisini kısmen kaybetmekle birlikte, varlığını sürdürmektedir. Afganistan'ın Ruslar tarafından işgalinin ardından ise Selefi-Vehhabi fikir akımlarının yoğun bir şekilde etkisi hissedilmektedir (Türkoğlu, 2006: 41).

Türkiye'deki radikal dini akımlara kaynaklık eden fikir akımlarının yapısını, ülke endeksli olarak incelememiz yerinde olacaktır. Zira bu tür düşünceler, başka bazı uluslarda potansiyel olarak bulunmakla birlikte, söz konusu problemin dillendirilmesi ve matbuat yoluyla ülkeye yayılması ve bunun tercümelemlerle dışa yansımaları, aşağıda ele alacağımız merkezler kanalıyla oluşmuştur.

5.1. İran Merkezli Fikir Akımları

İslami gruplar için İran'daki 1979 devrimi 20. yüzyılın en önemli sivil halk hareketi olarak görülmüştür. Bu hareket İslami devrim konusunda geçmişte tereddüt yaşamış birçok kişiye başarının o kadar da uzakta olmadığını hatırlatmıştır. İslâm adına İran'daki monarşi ile yüz yıla yakın bir süre mücadele eden bir neslin Humeyni ile tarih sahnesine koymuş oldukları nokta, İslamcı yapıların ve örgütlenme biçimlerinin topluma, tarihe, siyasete ve yarına bakış açısını değiştirmiştir. İran merkezli fikir akımlarını tam olarak anlayabilmemiz için öncelikle Şiilik kavramının anlaşılması gerekmektedir.

Şiilik, Hz. Muhammed'den sonra halife olacak kişinin seçilmesinden kaynaklanan siyasal bir olaydır. O gün bir grup insan, halifeliğin Ebu Bekir'e, diğer bir grup ise Peygamberin damadı ve amcasının oğlu olması nedeniyle Ali'ye ait olması gerektiğini ileri sürdüler. Aslında bu sorun tamamen siyasal olup, o günkü devlet yönetiminde iktidarı ele geçirmek için yapılan bir mücadeledir. Halifeliğin Hz. Ali ve ondan sonra onun soyundan gelen kişilere ait olması gerektiğini ileri süren düşünce sistemine Şiilik denir. Bu düşünceye göre ilk imam Hz. Ali'dir. Daha sonra Hz. Ali'nin soyundan onbir imam daha gelmiştir. Bu düşünceye göre onikinci İmam olan Mehdi'nin 873 yılında kaybolduğu savunulur. Mehdi'nin kıyamet günü tekrar yeryüzüne döneceğine inanılmaktadır.

İmamet doktrinine göre İmam'ın (Halifenin) görevi; Peygamberin siyasî, idarî ve askerî açıdan halifesi olmakla kalmayıp, bazı özellikleriyle Peygamberin görevinin manevî boyutlarının da devam ettirilmesidir. 12. İmam tekrar yeryüzüne gelene kadar Allah'ın kelamını halka açıklayacak bilgiye sahip kişilere ihtiyaç vardır. Bu kişiler de geniş din bilgisine sahip olan müçtehitlerdir. Bu düşünceye göre asıl meşru yönetim, 12. İmam yönetimi olup, mevcut yönetimler gayri meşrudur. Bu kural, Şii Müslümanların tarihin önemli bir bölümünde siyasal yönetime, varolan yapıya ve mevcut siyasal iktidara karşı muhalif bir tavır koymaya itmiştir. Tarih boyunca İran ulemasının, İran yönetimine muhalefet etmesi, buna örnek verilebilir. Bu düşünce, İran Devrimi'ne tarihsel bir boyut kazandırmıştır.

Humeyni'nin fikirlerini çok kısa zamanda geniş coğrafyalarda etkili olmasının en önemli faktörlerden birisi mezhepsel olarak iplerin yöneticilerden ziyade ulema olmasıydı. İran'da hakim olan Şii mezhebi başlangıçtan beri belli ayırt edici özelliklere sahiptir. Diğer mezhepler, sapkın ve zalim de olsalar yöneticilere itaati öngörürken, Şiilik onlara karşı direnmeyi tavsiye etti ve onların yönetiminin gayri meşru olduğunu söyledi. İran dışındaki Şiiilerin olmadığı ya da azınlıkta bulunduğu ülkelerde yöneticilere olan önceki itaat geleneği muhafaza edildi. Yöneticilere meşru otorite "ulul-emr" olarak itaat edildi. Şii akidesine göre, yalnızca imamlar ya da onlar adına hareket edenler, meşru otoritedirler. Bunun dışında kalan tüm yönetimler gayri meşrudur. Bu akide, tarih boyunca değişik yönelimlere karşı olan Şii ayaklanmalarında açığa vurulmuştur.

Humeyni Mevdudî ve Kutub'tan farklı olarak, çevresinde etkili olan din adamı ve düşünürleri de kendi saflarına katmayı bilmiş ve bunların söylemlerinden oldukça istifade etmiştir. Bunlardan en önemlisi ise şüphesiz ki Ali Şeriatî'dir. Kendisinin fikirleri İran dışında o kadar çok rağbet görür ki bazıları onu İran Devrimi'nin asıl ideologu olarak tanımlarlar. Ali Şeriatî, sosyoloji öğrenimi görmüş ve Fransa'da din sosyolojisi konusunda doktora yapmıştır. Humeyni ile aynı düşünceleri paylaşmasına rağmen, İslam'ı Batı düşüncesine göre sosyolojik ve felsefi açıdan yeniden yorumlamıştır. Şeriatî, İran'daki aydın ve okumuş kesime hitap etmiş ve bunları etkilemiştir. Şeriatî, dini bir ideoloji gibi sunarak arayış içerisinde olan İslami kesimin mevcut sorunlarına ve ihtiyaçlarına karşılık vermek için çabalamıştı. Şeriatî, İslamı, bir ideoloji olarak yorumlamış, buna aktivite kazandırmış ve aydın kitleye kabul ettirmiştir. Humeyni ise, medreseden yetişen bir din adamı olarak, bu doğrultudaki düşüncelerini cami ve medresede geniş halk kitlelerine benimseterek bu kitleyi harekete geçirmiş ve liderliğinde devrimi gerçekleştirmiştir (Tükoğlu, 2006: 47).

İran merkezli fikir akımları Müslüman toplumların yaşadığı coğrafyalarda mevcut iktidarlara başkaldırıcıyı aşılması ve yıllarca devletin varlığını kendi varlığının üstünde tutan ülkemizdeki geleneksel anlayışı sarsmıştır. Türkiye'de bulunan dini radikal akımların, İran devriminden ileri derecede etkilendikleri, onun metodunu uygulama yolunda çaba

sarf ettiklerini söyleyebiliriz. Eleman temin etme faaliyetine yönelik olarak, etkili oldukları yerlerdeki cami ve kitapevlerini kullanmaktadırlar. Ayrıca İran asıllı Ali Şeraiti vb. yazarların eserlerinin Türkçe'ye tercüme edilerek ideolojik alt yapının yayılması faaliyetlerine de devam edilmektedir. Humeyni'nin ölümü ile birlikte bu faaliyetlerde azalama olduğu söylenebilir. Ayrıca yönetimin devrimin ilk yapıldığı yıllara göre daha ılımlı bir tavır sergilemesi ve ABD ile olan ilişkilerini geliştirmeye çalışması da bu tür faaliyetlerin kısmen azalmasına katkısı olmuştur.

5.2. Mısır Merkezli Fikir Akımları

Türkiye'deki dini akımların etkilenme alanlarından önemli bir etkenin de Mısır merkezli olduğu görülmektedir. Mısır, Ortadoğu'da İslamcı örgütlenmelerin en sıklıkla rastlandığı Arap ülkesidir. Gündelik hayatı dahi Ehl-i Sünnet anlayışına bağlı geleneğin düzenlediği bu ülkede, İslamcı hareketler ilk olarak Batılılaşma ve Batı egemenliğine karşı duyulan tepkinin üzerinde teşkilatlanmıştır. Mısır'daki İslamcı hareketlerin tanımlanabilmesi, her şeyden önce Mısır ortamının öznel şartlarının bilinmesine ve takip edilmesine bağlıdır.

Ortadoğu'daki coğrafi ve etnik yapısı ile etkili olan Mısır, inanç konusundaki bu homojen yapısı ile de 20. yüzyıldaki radikal İslâmi düşüncenin oluşmasında İslamcı düşünür ve yazarları ile etkili olmuştur. Muhammed Abduh, (ö. 1905) Hasan el-Bennâ, (ö. 1949) Seyyid Kutub, Abdulkadir Udeh (ö. 1954) ve Muhammed Kutub'un 1950'lerden sonra yaşanan İslâmi gelişmelerde muhakkak ki çok büyük etkileri vardır. Bunlar içerisinde özellikle Hasan el-Bennâ ve Seyyid Kutub'un (1906-1967) fikirleriyle şekillenen ve 1928'de Hasan el-Bennâ tarafından kurulan Mısır'daki İhvanü'l Müslimin Hareketi, belki de Mısır tarihinin en karışık dönemlerinden birinin ürünüdür. Bu dönem, gerçekten de, Avrupa sömürgeciliğinin doruk noktasına, ama aynı zamanda Atatürk'ün 1924'te kaldırdığı İstanbul'daki Osmanlı hilafetinin ortadan kalkmasına tekabül eder. Dolayısıyla İslâm dünyası hem Batılı güçler tarafından parçalanmakta, hem de kendi içerisinde karışıklıklar yaşamaktadır Dünya üzerindeki müminlerin birliğini simgeleyen hilafetin yerini laik ve Türk milliyetçisi bir cumhuriyet almıştır. Müslüman Kardeşler'in kurulması, bu değişiklikler ve yenilikler arasında ortaya çıkmış tepkisel bir akımdır (Türkoğlu, 2006: 51).

1926 yılına kadar İngiliz işgali altında kalan ve bu tarihte yarı bağımsızlığına kavuşan Mısır'da halk, toplumsal sorunlarının çözümü için yeni umutlar ararken, geleneksel İslamcılıktan başka çare görünmüyordu. Bu arayış ortamında Hasan el-Bennâ 1928'de bu teşkilatı kurdu. Müslüman Kardeşler Teşkilatı toplumun her kesiminden geniş bir taraftar topladı ve bir kaç yıl içinde Mısır'ın en güçlü teşkilatı oldu. Seyyid Kutub 1951 yılında ABD'nden döndükten sonra, uzun bir hapis hayatının ardından 1966 yılında idam edilmiştir. Bugün birçok siyasal İslamcı tarafından eserleri okunmaktadır. İhvanü'l Müsliminin en önemli iki hedefi vardır. Bunlar: 1- İslam vatanının yabancı hakimiyetinden kurtarılması ki, bu her insanın tabii hakkıdır. Zulüm ve baskı kabul edilemez. 2- İslam hükümlerine dayalı bağımsız bir İslam devletinin kurulması (Aksın, 2000:242).

Hasan el-Bennâ, çağdaşı olan Hint-Pakistan Cemaat-i İslami'nin kurucusu Ebu'l Ala Mevdudi'den de esinlenerek İslam'ı siyasal bir sistem olarak tanımlamaya çabalayan yeni bir düşünce hareketini başlattı. Bu hareketi bir öze dönüş, yani ilk mümin toplumunun özgün esin "kaynaklarına dönüş" olarak meşrulaştırdı. Özellikle 1926'dan sonraki İngiliz egemenliğine son vermek amacıyla İslam bir hareket noktası olarak görülmüş, İngilizlere karşı verilecek mücadelenin cihat olacağı fikri benimsetilmiştir. Hasan el-Bennâ, her ne

kadar güç kullanımını bir alternatif olarak elinin altında tutmuşsa da, düzene karşı tavır ve tutumları yumuşak olmuş; şiddet hareketlerinin içerisinde bulunduğu görülmemiştir. Nitekim Bennâ'nın kitap ve konuşmalarında, yönetime karşı açık bir düşmanlığı gösteren veya onu reddederek, ona karşı devrim hareketine girişmeyi ifade edecek açıklamalara pek rastlanmaz. Hasan el-Bennâ'dan sonra örgütün önemli simalarından olan ve öğrenimi tamamlamak amacıyla 1949'da Amerika'ya giden Seyyid Kutub, Hasan el-Bennâ'nın ölümünden sonra, İhvânü'l Müslimin hareketi içinde 1951 yılından itibaren hareketin ideologu olarak liderliği üstlenmiştir. Kendisine göre bu görevi üstlenmesindeki temel sebeplerden birisi, kendisi Amerika'dayken, Amerikan basınının Arap davasındaki Siyonist yanlı politikaları ve Batı'nın iki yüzlü politikalarıdır. Seyyid Kutub, İslâmî söyleminin netliği, edebi üslubu ve çarpıcı öğüt verşi ile eserlerinin ulaştığı binlerce insanın lideri haline gelmiştir (Türkoğlu, 2006: 52).

Seyyid Kutub'un Müslüman toplumlar üzerindeki en etkili kitaplardan biri olan *Yoldaki İşaretler*'den bazı alıntılar yaparak değişik görüşleri aktarılacaktır: "... Bütün işlerin son merci beşerin hükmü olan, bütün sultanların kaynağı beşer olan her hüküm, beşeri ilahlaştırma ve insanların Allah'tan başka birbirlerini Rab edinmeleridir. Bu ilanın manası, gasbedilmiş (zorla ele geçirilmiş) ilâhî otoriteyi çekip alarak Allah'a geri vermektir. Gasbedenleri kovmaktır. Kendilerince oluşturulmuş hukuk ilkeleriyle insanları yönetenleri, kendilerini Rabb'ler yerine koyup da, kendilerinden olan insanları kul yerine koyanları. İşte; Allah'ın âlemlerin Rabb'ı oluşunun ilânı demek, yeryüzünde Allah'ın hâkimiyetini yerleştirmek üzere beşer hâkimiyetine son vermek demektir" (Kutub, 1986:69). "... Müslüman'a akidesinden dolayı savaş açan, onu dininden alıkoyan, şeriatın uygulanmasına engel olan her yer "Dârü'l-Harb" dir. Akidesinin hakim olduğu, şeriatının yürürlükte olduğu her yer "Dârü'l-İslâm"dır" (Kutub, 1986:159).

Seyyid Kutub'un kendisinin İslami literatüre farklı anlamda yerleştirdiği bir diğer husus ise "Tağüt" kavramıdır. Bu kavramı genel manada ülkede yönetimi elinde bulunduranlar yani devletin yasama yürütme ve yargı organlarını kastederek kullanmaktadır. Ülkeyi Allah'ın idaresini temsil eden Kur'an hükümlerinin dışında yöneten şahıslar ve kurumlar da bu kavramı karşılamaktadır. Bu kavram ülkemizdeki bazı radikal gruplar tarafından da sıklıkla kullanılmaktadır.

Seyyid Kutub'un başta *Yoldaki İşaretler* olmak üzere, çeşitli eserlerini yüzeysel bir tarzda okuyan kimse, hemen bir şeyler yapması gerektiği ve o andan itibaren Müslüman cemaat içerisinde kalarak eserlerde çizilen sınırlar dışında İslamiyet'i yaşayan cahiliye toplumu ile bütün bağlarını koparmak zorunda olduğu şeklinde bir düşünceye kapılarak toplumdan uzaklaşmaktadır. Seyyid Kutub, "Ehl-i Sünnet" inancının dışına çıkan bazı görüşleri kabul etmesi ve tekfir konusundaki tutumu gerekçesiyle birçok âlim tarafından da tenkit edilmiştir. Bununla beraber Seyyid Kutub'un görüş ve tezleri bazı cemaatler ve yazarlar tarafından daha da radikalleştirilerek yorumlanmıştır. Ancak bu yorumlarda, Kutub'un tefsirine yüklenmesi mümkün olmayacak anlamlar vermişlerdir.

5.3. Suudi Arabistan Merkezli Fikir Akımları

Suudi Arabistan merkezli fikir akımlarını anlayabilmek için öncelikle bu fikrin kaynağı ve geçmişi hakkında kısaca bilgi vermek gerekir.

Suudi Arabistan Krallığının kökleri, İbn Teymiye'nin (661/728) Selefî görüşlerini benim-

seyen Muhammed İbn Vahhab ile yarımada'nın güneyinde bulunan Darıyya civarında-ki kabilelerin şefi olan Muhammed İbn Suud arasındaki antlaşmaya dayanır. Devrinin en büyük mücedditlerinden olan İbn Vahhab 1745'te görüşlerinin yayılması konusunda İbn Suud'u ikna etmeyi başarır. İbni Suud'un da katılımıyla askeri güce kavuşan Vahhabilik, yarımada'da hızla yayılır. Ancak Selefi görüşü İbni Teymiye'nin de öncesine yani İslamiyet'in ilk yıllarındaki Haricilere kadar götürebiliriz. Hariciler, İslam fırkaları arasında, mezhebini en katı şekilde savunan, görüşlerine en şiddetli bağlılığı gösteren, en fazla dindarlık yapan, en atılgan ve gözü pek ve en radikal gruptur. İbadete düşkünlükleri, zahidlikleri, fikri ve dini taassupları, buna bağlı olarak katılık ve taşkınlıkları, savaşmaktan ve ölümden hiç çekinmemeleri, tehlikeler karşısında gözü karalıkları, Kur'an'ı ezberlemekle ve çok okumakla beraber ayetleri anlamadaki sathilikleri, nasların zahirlerine sarılmaları gibi özellikleriyle tanınmışlardır.

Vahhabiliğin kendi sınırları dışına çıkışı 1950'li yıllarda başlar. Bu dönemlerin baskın ideolojisi olan Baas tipi Arap sosyalizmine ancak bir İslam paktı kurarak karşı koyabileceğine inanan Kral Faysal, bu hedefine ulaşmak için klasik Vehhabi söylemi kullanır. Onun girişimiyle kurulan Medine İslam Üniversitesi, Şeriat Fakülteleri, Rabita, İdaretü'l-Buhûs gibi kurumlar bu süreçte vazife gördüler. Özellikle 1962'de Mekke'de kurulan ve dünyadaki İslam'ı "Vahhabileştirme"yi hedefleyen tutarlı ve sistemli ilk kurum olan Dünya İslam Birliği (Rabitaü'l-Âlemi İslam) dünyadaki birçok ülkeye din adamları yollayarak, Vahhabi düşünürlerin (özellikle İbni Teymiye ve İbn Abdülvahhab) kitaplarını bedava dağıtarak ve özellikle cami yapımlarına malî kaynak sağlayarak etkinliğini artırmaya çalışır. Suudiler mali gücünü kabul ettirerek, toplumsal açıdan muhafazakâr olan Vahhabi İslamcı akıma her tarafta yayılma ve İslam'ın uluslararası dışavurumunda kuvvetli bir konum elde etme imkanı vermiştir. Etkisi, Humeynici İran kadar bariz değildir; ama daha derindir ve zaman içinde yayılır. Bu akım, 1960'lı yıllarda baskın çıkan ilerici milliyetçilik nazarında avantajlı duruma geçmiş, kendine itaat eden dernekleri ve ulemayı kayırmakla dinsel alanı yeniden düzenlemiştir. Bu akıma Suud ailesi tarafından kayda değer bir malî akış şırınga ederek de birçok taraftar temin edilmiştir. Rusya'nın Afganistan'ı işgali Vahhabi görüş için büyük bir fırsat olmuş, dünyadaki İslami hareketlerden etkilenerek bu bölgeye gelen cihatçıların çoğunu etkilemiştir. Tabii ki bunda Usame b. Ladin ve hocası Abdullah Azzam'ın çok önemli katkıları olmuştur (Türkoğlu, 2006: 66).

Selefi düşüncüyü benimseyen şahısların Türkiye'yi Darü'l-Harp (Müslüman olmayan insanların yaşadığı, yani savaş açılacak ülke) olarak gördükleri, böyle bir devlete bağlı oldukları için cami imamlarının arkasında namaz kılmadıkları, yönetimi benimsememeleri sebebiyle devlet memurluğunda çalışmayarak özel şirketlerde çalıştıkları, askere gitmedikleri, vergi vermedikleri bilinmektedir. Bunun sebebine gelince en önemlisi ülkede şer'i kanunların uygulanmaması ve parlamentolarda çıkarılan kanunlardır.

6. İDEOLOJİ UNSURU OLARAK KULLANILAN BAZI DİNİ KAVRAMLAR

6.1. Allah'ın İndirdiği İle Hükmetmeyen Kâfirlerin Ta Kendileridir (Maide Sureti:44)

Radikal gruplar bu ayeti ve devamındaki iki ayeti ileri sürerek yöneticileri ve kanunları uygulayanları kâfirlikle itham etmektedirler. Bu ayetin iniş sebebine ve hususi bir konuda mı yoksa genel olarak mı geçerli olduğu konusunu hiç gözönüne almamaktadırlar.

Yukarıda slogan şeklinde kullanılan ayet bölümü ve konu ile ilgili Kur'an-ı Kerim'in 5. suresi olan Maide suresinin 44, 45 ve 47'inci ayetlerinin meallerini Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" isimli tefsirinden aktarıyoruz (T.Y., Cilt:3: 243):

44. Ayet: - *İçinde hidayet ve nur bulunan Tevrat'ı, elbette biz indirdik. Müslüman olan Peygamberler, Yahudiler hakkında hükmedenler, kendilerini Tanrıya adanmış zahitler, âlimler de, Allah'ın kitabını korumakla görevlendirildiklerinden o kitaba göre (onunla hüküm verirler) ve onun Allah'ın kitabı olduğuna şahitlik ederlerdi. İnsanlardan korkmayın, benden korkun, ayetlerimi az bir paraya satmayın. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar **kâfirlerin** ta kendileridir.*

45. Ayet: - *Biz Tevrat'ta onlara, cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılık kısas (ödeşme) yazdık. Bununla beraber kim kısas hakkını bağışlarsa, bu kendi günahlarına kefarettir. Ve kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar **zalimlerin** ta kendileridir.*

47. Ayet:- *İncil ehli de Allah'ın ona indirdikleriyle hükümlerini. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar **fâsıkların** ta kendileridir.*

Bahse konu olan ayeti kerime ve onu takip eden iki ayet, bütün tefsircilerin ittifakı ile ehli kitap olan Yahudiler hakkında indirilmiştir. Hepsinin görüş ve rivayetleri bu noktada birleşmektedir. Ancak tefsircilerin bu üç ayet hakkındaki görüş ayrılıkları ayetlerin "genel" ve "özel" bir mana ifade etmesi yönündendir.

6.1.1. Nüzul Sebebi (Ayetin iniş sebebi)

Bu ayetin indiriliş sebebi bütün tefsircilerin ittifakıyla Yahudilerin Tevrat'ın kelimelerini alaya alıp hükmetmelerini değiştirmeleridir. Yahudiler, Tevrat ayetlerini zenginlere ve fakirlere farklı şekilde uygulamışlar, zina fiiline uygulanan recm cezasını zengin ve itibarlı kimselere kırbaç cezası şeklinde tatbik etmişlerdi. Adam öldürmede kimine yarı diyet, kimine tam diyet uygulamışlardı. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.v.) Tevrat'taki sıfatlarını da değiştirmişlerdi (Kırkıncı, 1985: 14)

Nüzul sebebi hakkında Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" isimli tefsirinde özetle aşağıdaki bilgiler verilmektedir (T.Y., Cilt:3: 243-245):

Ebu Hureyre, Berâ b. Âzip, İbnü Abbas ve daha birçoklarından gelen rivayetlerin özetine göre Tevrat'ta İsrailoğulları'ndan zina edenlere recm (taşlamak suretiyle öldürme) emredilmişti ve bunu tatbik ediyorlardı. Nihayet bir gün büyüklerinden birisi zina etmiş, recm için toplanmışlar, fakat ileri gelen seçkinler ve memleketin saygın kişileri kalkmışlar, yasaklamışlar. Sonra zayıflardan birisi zina etmiş, bunu recm etmek için toplanmışlar. Bu defa da düşkünler gürühu kalkmış, "arkadaşınızı recm etmedikçe bunu da etmeyin, ikisini de recm edin" demişler. Bunun üzerine, "mesele zorlaştı, geliniz bir çaresine bakalım" demişler. Recmi bırakıp tahmine karar vermişler ki, yünden örülmüş, zifte bulanmış bir kamçı ile kırk kırbaç vururlar, yüzünü karalarlar, ters yüzüne bir eşeğe bindirip dolaştırır teşhir ederlermiş. Peygamberimiz Medine'ye şeref verinceye kadar böyle yapıyorlarmış. Berâ b. Âzip (r.a.)'den rivayet edildiği üzere bir gün Resulullah Medine'de böyle bir Yahudi'nin dolaştırıldığına bizzat rastlamış, âlimlerden birini çağırarak, "Sizde zina edenin cezasını böyle midir? diye sormuş, "evet" demiş. "Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah için söyle, kitabımızda zina edenin cezasını böyle mi buluyorsunuz?" deyince, "böyle yemin vermeseydin söylemezdim, doğrusu recimdir" demiş ve kıssayı nakletmiştir.

Sonra Yahudi ileri gelenlerinden Yüsre adında bir kadın Hayber ileri gelenlerinden bir Yahudi ile zina yapmış. Kureyza oğullarından bir takımlarını Resulullah'a göndermişler, "Sorunuz bakalım zina hakkında ona indirilen hüküm nedir? Korkarız ki bizi rüsvay eder, şayet celt (değnekle vurma cezası) derse tutunuz, recim (taşlamayla öldürme cezası) derse sakınız" demişler. Gelmişler, sormuşlar. Ebu Hureyre (r.a.)'ın rivayetine göre: Şu adam ihsanından (namuslu yaşamasından) sonra namuslu bir kadın ile zina etti, seni hakem yapıyoruz, hüküm ver" demişler. Bunun üzerine Peygamberimiz kalkmış Yahudilerin ders-hanelerine gitmiş, "Ey Yahudi toplumu bana en bilginizi çıkarınız" buyurmuş... Onlar da "Kalanlar içinde Tevrat'ı en iyi bilen budur" diye Abdullah b. Sûriya'yı göstermişler ki, henüz genç ve yaşça diğerlerinden küçük ve tek gözlü imiş. Resulullah bununla تنها kalmış ve meseleyi açmış. "Ey İbnü Sûriya, Allah'a ve Allah'ın İsrail oğullarına olan nimetlerine and vererek söylüyorum. Namuslu hayatından sonra zina eden kimse hakkında Allah'ın Tevrat'ta recm ile hükmettiğini bilmiyor musun?" buyurmuş. O da "Allah için evet, ey Kasım'ın babası (Muhammet)! Bunlar senin Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu kesin bir şekilde bilirler ve fakat haset ediyorlar (kıskanıyor)" demiş. Resulullah da oradan çıkmış, gelip hükmünü vermiş, zina eden erkek ve zina eden kadının ikisinin de recmini emretmiş. Beni Osman b. Galip, b. Neccâr Mescidinin kapısı önünde recm edilmişlerdir... Bir de İkrime ve Katâde ve daha bazılarının rivayetine göre Beni Nadir Yahudileri Beni Kureyza'dan daha haysiyetli ve şerefli imiş. Bunun için Beni Kureyza'dan biri Beni Nadir'den birini öldürürse öldürülür. Fakat Beni Kureyza'dan birini öldürürse yüz vesak (1 vesak=200 kg) hurma diyeti alınır. İbnü Zeyd'in rivayetine göre Huyey b. Ahtebe, Nadirli için iki diyet, Kureyza için bir diyet hükmedermiş. Sonra Beni Nadir'den biri, Beni Kureyza'dan birini öldürmüş. Beni Kureyza da Peygamberimizin hükmüne müracaat etmişler... Peygamberimiz tarafından musavat (eşitlik) ile hükmedilmesi üzerine Beni Nadir'in bu eşitlik hükmüne razı olmayarak câhiliye âdeti üzere üstünlük sevdasında bulunmaları sebebiyle nazil olmuştur.

Bu sebebe göre, Yahudilerin İslâm yoluna, Muhammed Aleyhisselâm'ın hükmüne iman ve ittiba etmemekle yalnız Kur'ân'a ve Muhammed Aleyhisselâm'a değil, kendi dinleri ve kitapları olduklarını iddia ettikleri Tevrat'ı ve Musa şeriatını da tanımayıp mutlak ilahi hükmü inâr ederek cahiliye hükümleri peşinde koşmak istediklerini beyan ve ispat etmekle; hem iman iddialarına rağmen küfür, hem ilim ve şeref iddialarına rağmen cehalet, bozgunculuk ve azabı hak etmeleri ile cezalandırılmış ve sebebin özelliği ile beraber mefhumun genelliğine göre de bu hükmün yalnız Yahudilere mahsus olmayıp Hıristiyanlık ve diğerleri hakkında da böyle olduğunu ve dolayısıyla İslâm şeriatının, ummun şeriatı ve herkesin yolu olup, bunu tanımayan Yahudi ve Hıristiyanların kendi din ve şeriatlerini de tanımamış olacaklarını anlatmış ve bu şekilde Müslümanların ümmetler arası vazifelerindeki genişliğin önemini göstermiştir (Yazır, T.Y., Cilt:3: 258-259).

6.1.2. Yorum ve Değerlendirme

Allahın indirdiği ile hükmetmeyerek ilâhî emir ve yasakları çiğneyenlerin durumu üç açıdan değerlendirilmiş olup işledikleri kusur ve günahın cinsine göre nitelendirilmişlerdir. Birincisi (44. âyet), Allahın indirdiğini inkâr ettikleri veya hafife aldıkları için onunla hükmetmeyenler olup bunlar kâfirlerdir. İkincisi (45. âyet), Allahın indirdiğine inandığı halde onunla hükmetmeyenlerdir. Allah'ın hükmü adaleti, onun zıddı zulmü temsil ettiğinden onunla hükmetmeyenler zalimlerdir. Üçüncüsü (47. âyet), Allahın indirdiği ile hükmetmemek, O'nun emrinden çıkmak manasına geldiği için onunla hükmetmeyenler fâsiklardır.

Bazı müfessirler de bu âyetleri şöyle yorumlamışlardır: “Eğer bir kişi ilahi hükmü yanlış, kendisinin veya başkasının hükmünü kabul ederek, buna göre hüküm verirse bu kişi kâfir, zalim ve fasıktır. Eğer bir kişi ilahi hükmün doğruluğunu kabul eder ve buna aykırı bir hüküm verirse İslâm’ın dışına çıkmış olmazsa da imanına zulüm ve fıska karıştırmış olur. Eğer bir kişi hayatın her alanında Allahın hükmünü inkâr ve reddederse her bakımdan kâfir, zalim ve fasık sayılacaktır. İlâhî hükmü bazı noktalardan kabul eder, bazılarında reddederse iman ve İslâm’ını küfür, zulüm ve fıska karıştırmış olur” 44 ve 45. âyetler Yahudiler, 47. âyet Hıristiyanlar hakkında inmiş olmakla birlikte bu hükümler bütün insanlar için geçerli genel kurallar niteliğindedir (Karaman vd., 2006: 279).

Tefsircilerin çoğunluğuna göre bu ayet genel değil, hususidir. Tevrat’ın hükümlerini değiştiren ve bozan Yahudilere mahsustur, Müslümanları kapsamamaktadır. Bir kısım tefsirciler de ayetin hükmünün sadece Ehli Kitabı değil, bütün Müslümanları da kapsadığını ileri sürmüşlerdir. Ancak Müslümanların “Allah’ın inzal ettiği hükümleri *inkar etmeleri* halinde” bu ayetin kapsamına gireceklerini belirtmişlerdir. “Kur’anın hükümlerini *tasdik ettiği halde, onunla hükmetmeyen Müslümanların* ise, kâfir değil ancak *günahkâr olacaklarını* belirtmişlerdir. Tefsircilerin bu açıklamalarına bütün İslâm tarihinde, sadece Ehli Sünnet itikadından ayrılan Hariciler karşı çıkmıştır. Hariciler günah işleyen her Müslüman’ın kâfir olacağı görüşünü iddia etmişlerdir (Kırkinci, 1985: 7).

Haricilerin bu görüşü tarih içerisinde zaman zaman ileri sürülmüştür. Osmanlı zamanında Kanun- Esasi (Anayasa) görüşülürken birtakım kimseler bu ayeti delil göstererek, 1876 Anayasasını çıkaranları ve 1908’de Kanun- Esasi’yi tekrar yürürlüğe koyanları küfür ve dalalete sapmak ile suçlamışlardır.

O dönemin önemli alimlerinden olan ve etkisi günümüze kadar gelen Said Nursi, Münazarat isimli eserinde bu konuya değinmiştir (2007: 296-298): “Maatteessüf, su-i tesadüf ile hükümete itiraz edenlerden ehl-i ifrat ve ehl-i terfite rast geldim. Ehl-i ifratın bir kısmı, Arap’tan sonra İslamiyet’in kıvamı olan Etrakı taddil (Türkleri dalalete sapmakla suçlamak) ediyorlardı. Hatta bir kısmı o derece tecavüz etti ki, ehl-i kanunu (Anayasa ve kanuna uyanları) tekfir ederdi. Otuz sene evvel olan Kanun-i Esasî’yi ve Hürriyetin ilanını tekfira delil gösterdi; “*vemen lem yahküm bimâ enzelallahi ...*” (kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse...), hüccet ederdi. Bîçare bilmezdi ki, “*men lem yahküm*” (kim hükmetmezse) bimana “*men lem yüsaddık*” (kim tasdik etmezse manasında)’tır. Acaba sabık istibdadı, hürriyet zanneden ve Kanun-i Esasî’ye itiraz eden adamlara nasıl itiraz etmeyeceğim. Çendan (gerçi), hükümete itiraz ederlerdi; lâkin, onlar istibdadın daha dehşetlisini istediler. Bunun için onları reddederdim.”

6.2. Yahudi ve Hıristiyanlardan dostlar edinmeyiniz? (Ayet Meali, Maide Suresi:51)

Radikal gruplar bu ayeti ileri sürerek Yahudi ve Hıristiyanların kâfir olduklarını ve bunlarla dostluk kurmanın Kur’an tarafından yasaklandığını ileri sürerek, dünyadaki Yahudi ve Hıristiyan devletlerle ilişki kurulmaması gerektiğini, ya da kurulan ilişkilerin kesilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler.

6.2.1. Ayetin Mealleri

Yukarıda slogan şeklinde kullanılan ayet ve konu ile ilgili Kur’an-ı Kerim’in 5. sure-si olan Maide suresinin 51’inci ayetinin mealini Elmalılı M. Hamdi Yazır’ın “Hak Dini

Kur'an Dili" isimli tefsirinden aktarıyoruz (T.Y., Cilt:3: 243):

51. Ayet: *-Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerini dostudurlar. Sizden kim onları dost edinirse, şüphesiz o onlardan olur. Şüphesiz Allah zalim kavmi doğru yola iletmez.*

Aynı ayetin meali Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Prof. Dr. Hayrettin Karaman başkanlığında, Prof. Dr. Mustafa Çağırıcı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez ve Prof. Dr. Sadrettin Gümüş tarafından hazırlatılan "Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir" isimli eserde şu şekildedir (2006:290-291):

51. Ayet: *-Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları veli edinmeyin. Onlar birbirlerinin velileridir. Sizden kim onları dost edinirse şüphesiz o da onlardandır. Allah zalimler topluluğuna hidayet vermez.*

Başka bir meali de Hayrat Neşriyat tarafından İlmî Araştırma Merkezi'ne hazırlattırılan "Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali" isimli eserden aktarıyoruz (2004: 116):

51. Ayet: *-Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin! Onlar birbirinin yârânidirler. Buna rağmen içinizden kim onları dost edinirse, artık şüphesiz o, onlardandır. Muhakkak ki Allah, zâlimler topluluğunu (inkârlarındaki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez.*

6.2.2. Yorum ve Değerlendirme

Bu ayetin yorumunu, ilk önce Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" isimli tefsirinden özetleyerek aktarıyoruz (T.Y., Cilt:3: 265-266): *Yahudileri ve Hıristiyanları dostlar edinmeyin.* Onlara velî olmayınız değil, itimat edip de yâr tanımayınız, yardımlık etmeyiniz. Velâyetlerine, hükümlerine, yardımlarına müracaat etmek, mühim işlerin başına getirmek şöyle dursun, onlara gerçek bir dost gibi tam bir samimiyetle itimat edip de kendinizi kaptırmayınız. Özetle onları dost olur sanıp da yakın dostlarınız gibi sıkı fıkı beraberliklere dalmayınız, tuzaklarına düşmeyiniz, isteklerine iştirak etmeyiniz. Görülüyor ki "Yahudiler ve Hıristiyanlara dostlar olmayınız" buyrulmamış, "Yahudiler ve Hıristiyanları dost edinmeyiniz" Çünkü "Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez" (Mümtehine, 60/8) buyrulmuştur. Şu halde müminler Yahudi ve Hıristiyanlara iyilik etmekten, dostluk yapmaktan, onlara âmir olmaktan yasaklanmış ve men edilmiş değil, onları dost edinmekten, yardımlık etmekten yasaklanmıştır. Çünkü onlar müminlere yâr olmazlar... Yani Yahudiler birbirinin, Hıristiyanlar da birbirinin dostlarıdır. Bunların dostlukları kendilerine mahsustur. Bu da hepsi arasında değil, bazıları arasındadır. *Ve siz müminlerden her kim onları dost tanır, veli edinirse, şüphe yok ki, o da onlardandır.* Onlara benzemiş, onların huyunu kapmıştır. O artık hakka değil, onlara ve isteklerine hizmet eder. Netice itibarıyla onlardan sayılır. Ahrette onlarla beraber haşır olunur. *Allah zalimler gürühünü her halde doğru yola çıkarmaz.* Şu halde Yahudi ve Hıristiyanları dost edinenler de onlardan olur, başlarını kurtaramazlar.

Şimdi bu ayetin yorumunu Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Prof. Dr. Hayrettin Karaman başkanlığında, bir heyete hazırlatılan "Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir" isimli eserden özetleyerek aktarıyoruz (2006:291-294): Ayetin ifadesine göre Yahudileri veya Hıristiyanları dost edinenler onlardan sayılır, yani onlara benzer, onların huyunu kapar,

gerçeğe değil onlar gibi hevâ ve heveslerine uyarlar, böylece zalimlerden olurlar; Allah zalimleri hidayete erdirmeyeceği için kurtuluşa ve mutluluğa eremezler. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre Gayri Müslimlerle samimi dostluk kuran kimse *küfre rıza göstermedikçe dinden çıkmış olmaz*, ancak kimi dost edineceği konusunda hataya düşmüş olur... Ancak *mümin olmayanları dost edinme yasağı, onlarla iyi geçinmemek anlamına gelmez*. Toplum ve devletin emniyet ve selâmeti bakımından **devlet sırlarını** onlara verecek derecede kendileriyle samimi olmamak veya devletin sırlarını yahut menfaatlerini alâkadar eden önemli görevleri onlara teslim etmek yanlış olmakla birlikte onlarla beşerî münasebetlerin iyi yürütülmesinde bir sakınca yoktur. Kur'an Müslümanlara karşı düşmanca tavır almayan gayri Müslimlerle beşerî münasebetlerin iyi yürütülmesini, gerektiğinde onlara iyilik edilmesini, haklarında adaletli davranılmasını tavsiye etmekte, böyle yapanları yüce Allah'ın sevdiğini bildirmektedir (Mümtehine, 60/8). *Müslümanların menfaatine olduğu müddetçe onlarla uluslararası dostluk anlaşmaları imzalamakta da bir sakınca yoktur*. Nitekim Hz. Peygamber Medine'deki Yahudilerle vatandaşlık anlaşması yaptığı gibi müşrik kabilelerle de ittifak anlaşması yapmıştır. Samimi dost edinilmesi yasaklananlar ancak İslâm'a ve Müslümanlara karşı düşmanca tavır alanlar, onlarla savaşmak ve onları yurtlarından çıkarmak için birbirlerine destek verenlerdir. Yüce Allah bu tür Gayri Müslimlerle dostluk bağları kuranları zalimler olarak nitelemiştir (Mümtehine, 60/9).

Aynı konu ve aynı ayetle ilgili görüşler Cumhuriyetten önceleri de gündeme gelmiştir. Said Nursi'nin İkinci Meşrutiyetten sonra şarktaki aşiretler arasında yaptığı sohbetler esnasında sorulan suallere verdiği cevaplardan meydana gelen *Münazarat* isimli eserinde bu konu ile ilgili kısmı kısaca aktarmak da (2007: 170-174) konunun aydınlatılması açısından faydalı olacaktır:

Sual: Yahudi ve Nasarâ (Hıristiyanlar) ile muhabbetten Ku'an'da nehiy vardır: *Lâ tettehizül yehûde vennesarâ evliyâü*. Bununla beraber nasıl 'Dost olunuz' dersin?

Cevap: Evvelâ: ... Zaman bir büyük müfessirdir; kaydını izhar etse, itiraz olunmaz... Demek bu nehiy, Yahudi ve Nasarâ ile Yahudiyet ve Nasraniyete olan ayineleri hasebiyledir. Hem de, bir adam zatı için sevilmez; belki, muhabbet sıfat veya sanatı içindir. Öyle ise, her bir Müslüman'ın her bir sıfatı Müslüman olması lâzım olmadığı gibi, her bir kâfirin dahi bütün sıfat ve sanatları kâfir olmak lâzım gelmez. Binaenaleyh, Müslüman olan bir sıfatı veya bir sanatı, istihsan (güzel bulmak) etmekle iktibas etmek (alıntı yapmak) neden caiz olmasın? Ehl-i Kitaptan bir harem olsa, elbette seveceksin!...

Saniyen: Zaman-ı Saadette (Peygamberimizin yaşadığı dönemde) bir inkılâb-ı azîm-i dinî (büyük dini bir değişiklik) vücuda geldi. Bütün ezhanı (zihinler) nokta-i dine çevirdiğinden, bütün muhabbet ve adaveti o noktada toplayıp muhabbet ve adavet ederlerdi. Onun için, gayrimüslimlere olan muhabbetten nifak (iki yüzlülük, münafıklık) kokusu geliyordu. Lâkin, şimdi âlemdeki, bir inkılâb-ı acib-i medenî ve dünyevîdir. Zaten onların ekserisi dinlerine o kadar mukayyet (bağlı) değildirler. Binaenaleyh, onlarla dost olmamız, medeniyet ve terakkilerini istihsan ile iktibas (güzelce almak) etmektir ve her saadet-i dünyeviye'nin esası olan (dünya mutluluğunun temeli) asayışı muhafazadır. İşte şu dostluk, katiyen nehy-i Kur'anîde (Kur'anın yasağına) dâhil değildir.

6.2.3. Türkiye Dar'ül - Harb'dir. Türkiye'de Cuma ve Bayram Namazı Kılınmaz.

Radikal gruplar tarafından ülkemizi kargaşa ve terör ortamına götürülmesine alet olarak kullanılan bir mesele de 'Dar'ül-Harb' ve 'Dar'ül-İslâm' meselesidir. Çıkış kaynağı bulma imkânı bulmayan bazı söylentiler, bilgi düzeyi yüksek olmayan, safdil bazı Müslümanların tereddütlere, zihin karışıklıklarına düşerek yanlış inanç ve davranış sergilemelerine sebep olmaktadır. Bu cahillik ve sapıklıkla dolu iddialara göre; İslâm memleketlerinin çoğu, bu arada Türkiye'de Dar'ül-Harb'tir, Dar'ül-İslâm değildir. Birçok kargaşayı da beraberinde getirecek olan bu iddianın tamamen boş bir iddia olduğu hiçbir ciddi dayanağının olmadığını başta belirtmekte fayda vardır (Canan, 1982: 308). Öncelikle konunun anlaşılması açısından kavramların tanımlanması uygun olacaktır.

6.3.1. Tanımlar

Arapçada ev, mahalle, bir kavmin konakladığı veya yerleştiği yer anlamına gelen dâr kelimesi mecazi olarak "kabile" manasını da ifade eder. İslam Hukukunda ise, "İslâmî veya İslâm dışı bir yönetimin hakimiyeti altındaki ülke" anlamında kullanılır. Buna göre bir ülkenin İslâm veya küfre nisbet bakımından niteliğinin tayin ve tespitinde temel ölçü yönetim ve hâkimiyettir. Dar'ül-Harb, klasik İslâm hukuku kaynaklarında "küfür yönetiminin hakim olduğu ülke", "kâfir liderin emir ve idaresinin yürürlükte olduğu ülke" şeklinde tarif edilmiştir (Özel, 1993: 536).

Son dönemlerin büyük âlimlerinden Ömer Nasuhi Bilmen de "Hukuku İslâmiye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu" isimli eserinde bu konuları incelemiştir. Bilmen'e göre (1988: 335) *Dari Harb*; ehli İslâm ile aralarında muvadaa ve musalaha bulunmayan Gayri Müslimlerin ülkesidir.

"Dar'ül-Hharb" terkihi her ne kadar ilk bakışta "kendisiyle dârülislâm arasında savaş halinin mevcut olduğu ülke" manasını ifade ediyorsa da İslâm hukuku kaynaklarında "dârülislâm dışındaki ülkeler" anlamında ve bugünkü "yabancı ülke" tabirinin karşılığı olarak kullanılmıştır... Bazı Batılı müelliflerin ileri sürdüğü, Müslümanların Gayri Müslimlere karşı sürekli savaş hali içinde buldukları ve dolayısıyla dârülislâmın diğer ülkelerle münasebetlerinin savaş esasına dayandığı, sözkonusu ayırım ve adlandırmanın da bundan kaynaklandığı şeklindeki iddia gerçeği yansıtmamaktadır. İslâm hukukundaki hâkim telakkiye göre Gayri Müslim milletlerle savaşın meşruiyet sebebi onların Müslümanlara savaş açmalarıdır... Müslüman hukukçular, mevcut ilişkileri yansıtan en bâriz özellik olarak bu ülkeleri genellikle dârülharp şeklinde adlandırmakla birlikte aynı anlamda "darülküfür", "darüşşirk" ve diğer bazı tabirleri yaygın bir biçimde kullanmışlardır (Özel, 1993: 536).

Darülislâm tabiri ise, fıkıh kitaplarında "Müslümanların hakimiyeti altındaki yer" veya "Müslümanların imamının (devlet başkanı) hüküm ve sultanının yürürlükte olduğu ülke" şeklinde tarif edildiği görülmektedir. Buna göre darülislâm, Müslümanların hâkimiyeti altında bulunup, İslâm hukuk sisteminin uygulandığı ülkedir. Bu durumda nüfusun Müslüman veya gayri Müslim, az veya çok olması önemli değildir. Bu üçlüler çerçevesinde darülislâmın ortaya çıkışı Hz. Peygamberin Medine dönemine rastlar. Çünkü Müslümanlar Mekke döneminde henüz müstakil bir idareye ve siyasi teşkilata sahip değildiler... Müslümanlar Medine'de siyasî anlamda bir toplum meydana getirip gayri Müslimlerle münasebetleri milletlerarası bir mahiyet kazanınca İslâm yönetiminin faaliyet ve hukuk düzeninin uygulama alanı olarak darülislâm da teşekkül etmiş oldu (Özel, 1993: 542).

Ö. Nasuhi Bilmen'e göre (1988: 369) *Dari İslâm*; Müslümanların eli altında, hâkimiyeti dairesinde bulunan yerlerdir ki, ehli İslâm, oralarda emn ve eman içinde yaşayarak vazife-i diniyelerini ifaya muktedir bulunurlar.

6.3.2. Bir Yer Ne Zaman Dârüİslâm Olur?

Hanefi kitapları, bir yerin dârüİslâm sayılması için muhtar (tercih edilen) görüş olan imameynin (Ebû Yusuf ve Muhammed'in) görüşlerini, yani bir yerde İslâm ahkâmının icrası şartını zikrederken, ifadeyi biraz müphem bırakırlar. Yani okuyucu, ilk nazarda bir yerin dârüİslâm sayılması için orada her meselesiyle İslâm şeriatının tam tatbikatta olması gereğini anlarlar. Bu anlayış bir kısım hatalı ve tartışmalı neticelere sebep oluyor. Söz gelimi, bugünkü İslam memleketlerini ve bu meyanda Türkiye'yi dârülharb telakki etme gaffleti buradan ortaya çıkıyor (Canan, 1982: 310).

Bir dârülharb'in dârüİslâm haline gelmesi için yalnız bir şart vardır ki, a da o dârde İslâm ahkâmının icra edilmeye başlamasından ibarettir. Velew ki içinde eski gayri Müslim ahalisinden bazıları mukim bulunsunlar, velev ki o dâr dâr-i İslâma muttasıl bulunmasın. Binaenaleyh İslâm mücahitleri, Gayri Müslimlere ait bir ülkenin herhangi bir beldesini feth ederek içinde Cuma, bayram vesaire gibi İslâm ahkâmını icraya başlasalar o belde bir dâr-i İslâma tahavvül etmiş olur. Bu hususta bütün Hanefî müctehitleri müttetikirler (Bilmen, 1998: 369; Özel, 1993: 542; Canan, 1982: 313).

Hanefi mezhebine mensup bir ulema heyeti tarafından hazırlanan Feteva-i Hindiye'de bu konu şöyle geçmektedir: "Bil ki, Dar'ül Harb, Bir şartla Dar'ul İslâm olur. Bu şart da, o yerde İslâm hükmünün izhar edilmesidir." O halde bu konuyu şöylece özetlemek mümkündür: 1- Dar'ül Harb, bir şartla Dar'ul İslâm olur. 2- Dar'ül Harbi Dar'ul İslâm haline getiren şart İslâm ahkâmının Dar'ül Harb'de icra edilmesidir. 3- Dar'ul İslâm haline gelen Dar'ül Harb'in Dar'ul İslâm'a bitişik olması şart değildir. 4- İçinde ahkâm-ı İslâm uygulanan Dar'ül Harb'in içinde eski gayri Müslimlerin mukim olması Dar'ul İslâm olmasına engel teşkil etmez. 5- İçinde Tağut'un heva ve hevesinden kaynaklanan ahkâm-ı şirkin tatbik edildiği bir Dar'ül Harb'de, İslâm ahkamları da uygulanmaya başlansa artık o Dar'ül Harb bir Dar'ul İslâm olmuştur (Çelik, 1988:89-91).

6.3.3. Bir Dâr'üİslâm Ne Zaman Dâr'ülharb Olur?

Bu konudaki kaynaklarda genel olarak Ö. Nasuhi Bilmen tarafından verilen bilgiler dili sadeleştirerek tekrarlanmakta veya açıklanarak izah edilmektedir (1988: 370). Bilmen'in verdiği bilgilere göre bir dari İslâmın -Allâh Tealâ muhafaza buyursun- bir dari harbe tahavvülü, İmamı Âzam'a göre şu üç şartın tahakkukuna mütevakkıftır:

- (1) Dari harbe muttasıl (bitişik, komşu) olmalıdır.
- (2) İçerisinde şirk ahkâmı icra edilmelidir.
- (3) İçinde evvelki eman ile emîn bir Müslim veya zimmî kalmamış olmalıdır... Bu üç şart tahakkuk etmedikçe bir belde veya bir ülke dari harb sayılmaz.

İmamı Âzam'ın bu görüşünü günümüz din alimlerinden Mehmet Kırkıncı'nın açıklamalarından (1985: 28-31) özetleyerek aktarıyorum. "İçerisinde şirk ahkâmı icra edilmelidir" görüşünü, bitemamiha yani yüzde yüz tatbik edilecek şekilde açıklamaktadır. Küfür ahkâmının yüzde yüz tatbik edilmediği meselâ, sadece Cuma ve

bayram namazlarının kılınabildiği bir diyara “darü’l-harb” denemez. Serahsi bu hususta şöyle buyurur: “Bu şartın tahakkuku için orada şirk ahkâmının tamamıyla açıktan açığa icra edilmesi ve İslâm ahkâmının kat’î surette kaldırılmış olması gerekmektedir. Burada İmamı Âzam hâkimiyet ve kuvvetin tamamıyla ehl-i küfürde olmasına itibar eder”... Bazı arızalar sebebiyle ehl-i küfrün hâkimiyetinde bir noksanlık olursa orası “darü’l-harb” olamaz. Nitekim yukarıda da zikredildiği gibi sadece Cuma ve bayram namazlarının ifa edilmesiyle orası “darü’l-İslâm” olur. “Dari harbe muttasıl olmalıdır” şartı da açıklanmaktadır. Yani o diyarın sınırları ve komşu hudutları tamamen kâfirler tarafından kuşatılmış olacak. Eğer bir diyarın hudutlarından herhangi bir tarafı “darü’l-İslâm”la muttasıl, yani bir Müslüman memleketine komşu olursa, o diyar “darü’l-harb” olamaz. Çünkü İmamı Âzam’a göre, bir Müslüman memleketle komşu olan Müslümanlar tamamen mağlup sayılmazlar. O Müslüman memleket ile imanî, ahlâkî, itikadî, ictimaî, siyasî, ticarî ve an’anevî ilişkilerini devam ettirebilirler; İslâmî şairi yaşatabilirler.

“İçinde evvelki eman ile emîn bir Müslim veya zimmî kalmamış olmalıdır” şartında, ilk emandan maksat ise, düşman istilasından önce darülislamda Müslüman ve zimmilerin İslâm hukuku gereğince sahip oldukları can ve mal güvenliğidir. Bu güvenlik hiç kesintiye uğramadan devam ediyorsa o yer darülharbe dönüşmez (Özel, 1993: 542).

Mâlîki ve Hanbelî fakihleriyle Hanefilerden Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed’e göre dârülislam, içinde küfür ahkâmının uygulanmasıyla dârülharbe dönüşür. Bu görüş kıyasa dayanmaktadır; yani dârülharb İslâm hükümlerinin tatbikiyle darülislâma dönüştüğüne göre darülislam da küfür hükümlerinin uygulanmasıyla dârülharbe dönüşür (Özel, 1993: 542).

Ülkemizde vatandaşlarımız amelde Hanefî mezhebine mensuptur. Ancak Doğu ve Güneydoğu kesimlerinde Şafî mezhebine mensup vatandaşlarımız da belirli bir yoğunluğu teşkil etmektedirler. Bu nedenle darülislam konusunda bu mezhebin görüşüne de kısaca değinmekte fayda olacağını düşünüyoruz. Şafilere göre, dâr-ı İslâm üç kısımdır:

- (1) : Müslümanların ikamet ettikleri yerler
- (2) : Müslümanların feth edip eski ahalisini içerisinde bir cizye mukabilinde iskân ettikleri yerler.
- (3) : Evvelce Müslümanların ikamet edip, bilahare gayr-ı Müslimlerin zapt ettikleri yerler.

Müslümanların bu yerlere olan kadim istilaları, bunlarda dâr-ı İslâm olmak hükmünün istimrarı (devam etmesi) için kâfidir. Demek oluyor ki: Bir belde bir kere dâr-ı İslâm odlu mu, artık ondan sonra mutlaka, yâni: gerek bilâhère oraya Gayr-ı Müslimler müstevli olsunlar ve gerek olmasınlar ve orada Müslimlerin ikametine gerek müsaade etsinler ve gerek etmesinler orası, dari küfür, dari harb hükmünde olamaz (Bilmen, 1988: 371). Buna göre, eskiden İslâm hâkimiyetine giren bütün memleketler dâr-ı İslâmdır, onlara dâr-ı harb ahkâmı uygulanmaz ve onların kurtarılması gerekir (Canan, 1982: 313).

6.3.4. Bir Yerde Hem Dârülislâm Hem de Dârülharb Hükümleri Beraber Uygulanırsa Durum Ne Olur?

İbnu Âbidin bir yerin İslâm beldesi sayılabilmesi için icrası gereken ahkâma misal olarak Cuma ve bayram namazını zikreder: “Dârü’l harb içinde ehl-i İslâm’ın Cuma ve bayram gibi İslâm ahkâmını icra etmesiyle dârü’l İslâm olur, hatta orada yerli kâfirler bulunmaya

devam etse ve hatta dâr-ı İslâma muttasıl bulunmasa bile... (Canan, 1982: 311). İbni Âbidin'e göre "bir diyarda Müslümanların ahkâmı ile müşriklerin ahkâmı birlikte icra edilirse orası yine darü'l islâmıdır". Bezzaziye'de, "Peygamber Efendimiz (sav) Medine-i Münevvere'ye teşriflerinde orada Yahudiler ve müşriklerin hükmü cari olduğu halde Resulullah Efendimiz (sav) İslâm icraatına başlamasıyla o beldenin darülihlama inkılap ettiği kaydedilir (Kırkinci,1985: 29-30).

Ebu Hanife'ye göre, bir hüküm bir illetle sabit olunca o illetten bir şey kaldığı sürece aynı hüküm devam eder. Dârülharb, orada İslam hükümlerinin tatbikiyle dârülihlâm olmuştur. Bu sebeple istilaya uğrayan dârülihlâmda İslâm hükümlerinden bazıları mevcutsa illetten bir cüz mevcut olacağından dârülihlâm hükmüne devam eder... Ebu Hanife'nin görüşünü şöyle açıklamak mümkündür: İslâm hâkimiyeti altında bulunan bir yer İslâm dışı güçlerin eline geçtiğinde ülke hükmünün değişmesi için fiili hâkimiyet yeterli değildir. Hâkimiyetin el değiştirmesiyle birlikte Müslümanların daha önce sahip oldukları can ve mal güvenliğinin kesintisiz devam etmesi, Müslümanların ibadetlerini yerine getirmede, dini ve eğitim faaliyetlerini sürdürmede serbest olmaları, bunların o yerde mevcut yönetimin görmezlikten gelemeyeceği bir güce sahip bulduklarını ve dolayısıyla fiili de olsa gayri İslâmi hâkimiyetin tam gerçekleşmiş sayılmayacağını göstermektedir. Bu da İslâm hâkimiyeti altında bulunan bu yerin küfür hâkimiyetine geçmiş sayılmasına engeldir. Bu durumda ülkenin darülihlâm kalmaya devam ettiğini belirtmek, ülkedeki küfür hâkimiyetinin hukuken geçerli olmadığı anlamındadır (Özel, 1993: 542).

6.3.5. Dar'ül- Harb'te Cuma ve Bayram Namazının Kılınması

Günümüzde bazı radikal gruplara mensup kimseler, Türkiye'nin "darü'l-harb" olduğunu iddia ederek Cuma namazının kılınmayacağını ileri sürmektedirler. Bunun yanında ayrıca Cuma'nın kılınabilmesi için Halifenin / Sultanın izni gerekir, Türkiye'de Sultan bulunmadığına göre izin de sözkonusu değildir. Bu nedenle Cuma namazının şartları oluşmamıştır. Kılınmaması gerekir, kılınırsa geçersiz olur, fikrini ileri sürerek, Cuma namazı konusunda Müslümanları bu ibadetten vazgeçirmek için gayret göstermektedirler.

Yukarıda da belirtildiği gibi bazı arızalar sebebiyle ehl-i küfrün hâkimiyetinde bir noksanlık olursa orası "darü'l-harb" olamaz. Nitekim yukarıda da zikredildiği gibi sadece Cuma ve bayram namazlarının ifa edilmesiyle orası "darü'l-İslâm" olur (Kırkinci, 1985: 29). Cuma ve bayram namazları, minare ve ezan, şeâir tabir edilen İslâm dininin alametleri ve simgeleridir. Şeâirlerin bulunması ve riayet edilmesi o beldenin Müslüman olduğunun, İslâm'ın yaşandığının bir göstergesidir. Bunların bulunmaması veya riayet edilmemesi de tam tersine o belde İslâm'ın bulunmadığının ve Müslüman'ın yaşamadığının bir işaretidir. Bu husus İslam'ın varlığı ve mesajı açısından çok önemlidir.

Cuma gününün önemine ve haftalık toplu ibadet günü seçilmesinin anlamına ilişkin olarak Hz. Peygamberden birçok hadis rivayet edilmektedir. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: "Güneşin doğduğu en hayırlı gün Cumadır; Âdem o gün yaratılmış, o gün Cennete girmiş ve o gün Cennetten çıkmıştır. Kıyamet de Cuma günü kopacaktır." Başka bir hadiste bu günde yapılan duaların kabul edileceği bir anın (icâbet saati) bulunduğu haber verilmektedir. Yine Cuma günü ile ilgili olarak, gerekli temizliği yaptıktan sonra camiye gidip hutbe dinleyen ve namazı kılan kimsenin daha önceki Cuma ile bu Cuma arasında işlediği günahların affedileceği belirtilmiş, bu günü hafife alarak üç Cuma namazını terk eden kimsenin kalbinin mühürleneceği bildirilmiştir. Kurban bayramı arefesinin Cumaya

rastlaması halinde halk arasında o yıl yapılan haccın, “hacc-ı ekber” (büyük hac) olarak isimlendirilmesi de Cumanın önemiyle ilgilidir (Apaydın, 1998:287-288).

6.3.5.1. Cuma Namazının Rekâtları ve Kılınışı

Cuma namazı aslında iki rekâttır. Öğle namazı vaktinde cemaatle kılınır. Tek başına kılınmaz. Cuma namazına yetişemeyen kimse yerine öğle namazını kılar. Cumanın farz olan bu iki rekâtından ayrı olarak, 4’ü farzdan önce, 4’ü de farzdan sonra olmak üzere 8 rekât da sünneti vardır. Vakit geldikten sonra, önce Cumanın 4 rekâtlı ilk sünneti kılınır. Ondan sonra camiin içinde iç ezan okunur. Ezandan sonra hatip minbere çıkar ve hutbe okur. Hutbe bittikten sonra, mihraba geçerek imam olur ve cemaatle iki rekât Cuma namazı kılınır. Bu iki rekât farzdan sonra, cemaat 4 rekât da Cumanın son sünnetini kılarlar. Böylece Cuma namazı tamamlanmış olur (Dikmen, 1983: 363).

Bundan sonra biri 4, diğeri iki rekât olarak kılınan iki namaz vardır ki, bunlar Cuma ile ilgili değildir. Dört rekâtlı olan Cumanın ilk sünneti gibi kılınır. Kılınan bu namazın ismi, *Zuhr-i âhir*’dir. Bu namaz şayet Cuma namazının sahih olmama durumu olursa, o günün öğle namazı yerine geçmesi için fakihler tarafından düşünülmüş bir tedbirdir. Şayet Cuma namazı sahih olmuşsa, bu namaz kazaya kalmış bir öğle namazının yerine geçer. Kaza borcu olmayan için ise, nafile namaz hükmünü alır. Zuhr-i âhirden sonra da, iki rekât vaktin sünneti diye bir namaz kılınır. Bu iki rekat sabah namazının kazası olarak da kılınabilir.

Esasen Hz. Peygamberden ve ilk dönemden gelen rivayetler arasında zuhr-i âhir diye bir namaz yoktur. Bu namaz Cumanın sıhhat şartlarının, özellikle Cuma namazının bir bölgede bir tek camide kılınması şartının şehirlerin nüfusunun artması sebebiyle gerçekleşmemesi, dolayısıyla bir şehirde birkaç yerde namaz kılma mecburiyetinin ortaya çıkması ile birlikte gündeme gelmiş bir namazdır. Cumanın her yerleşim biriminde tek bir camide kılınması namazın sahih olması için şart görüldüğü takdirde, bir şehirde sadece bir camide Cuma namazı kılmanın da artık imkânsız hale geldiği gözönünde bulundurulursa, bir şehirde birkaç camide kılınan namazlardan sadece birinin sahih, ötekilerin bâtil olması kaçınılmaz olur. Cuma namazı batıl olan kişilerin de öğle namazını kılmaları gerekir. Hangisinin sahih hangisinin batıl olduğu bilinmediğine göre, hepsinin ihtiyaten yeniden öğle namazı kılması en uygun çözümdür. İşte bu son öğle namazı, böyle bir ihtiyatin hatta kaygının ürünü olup, o günün öğle namazını kurtarma düşüncesiyle kılınmaktadır. Fakat bu tedbirin kaynağı olan kaygı ve varsayıma mahal yoktur. Çünkü Cuma namazının bir camide kılınması, Cumanın anlamına uygun olmakla birlikte, nüfusu milyonlara ulaşan büyük şehirlerin ortaya çıktığı günümüzde bu şartın yerine getirilmesi mümkün değildir. Fakihlerin böyle bir şart ileri sürmüş olmalarını kendi dönemlerindeki şartlarla irtibatlandırarak açıklamak gerekir. Dolayısıyla İmam-ı Muhammed’in görüşüne uyularak, izdiham olsun olmasın bir şekilde birden fazla camide Cuma namazının kılınabileceğinin tercih edilmesi kaçınılmazdır. Nitekim sonraki Hanefi fikhçileri da bu içtihadı fetvaya esas almışlardır (Apaydın, 1998: 303).

6.3.5.2. Cuma Namazının Sıhhatinin Şartı Olarak İzin Meselesi

Cuma namazının kılınmaması konusunda ileri sürülen görüşlerden birisi de izin meselesidir. Günümüzde bazı kimseler Cuma namazının kılınabilmesi için Halifenin izninin şart olduğunu ileri sürerek memleketimizde Cuma namazının kılınmayacağını iddia etmekte

ve Cuma namazı kılan Müslümanları bu ibadetten vazgeçirmek için gayret göstermektedirler.

Öncelikle Cuma'nın farz olmasının şartları ayrı, sıhhatinin şartları ayrıdır. Farz olmasının şartlarını kısaca belirtelim: 1. Âkıl-baliğ ve erkek olmak, 2. Hür ve serbest olmak, 3. Yolcu olmayıp mukim olmak, 4. Hasta olmamak, 5. Kör ve kötürüm olmamak, 6. Namaza gitmeye mani ve gitmemeyi mübah kılacak bir özrü olmak. Sıhhatinin şartları ise; 1. Cumayı öğle vaktinde kılmak, 2. Namazdan evvel hutbe okumak, 3. Cuma kılınan yer herkese açık olmak, 4. İmamdan başka en az 3 erkek cemaat olmak, 5. Cuma namazını kıldırma için vazife sahibi, yani Cumayı kıldırma için resmen izinli bir kimse bulunmalıdır, 6. Cuma kılınacak yer bir belde veya belde hükmünde bir yer olmalıdır. Kısaca isim olarak belirttiğimiz bu şartlarla ilgili ayrıntılı bilgileri ilmihal kitaplarında bulmak mümkündür (Dikmen, 1983: 364; Apaydın, 1998: 289-302; Bilmen, T.Y.:160-166).

Hanefiler, Cuma namazını devlet başkanı veya temsilcisinin ya da bunlar tarafından yetkili kılınan bir kişinin kıldırması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Hanefilerin dışındaki diğer mezhepler Cuma namazının geçerliliği için bu şartı aramaz (Apaydın, 1998: 298). Fıkıh kitaplarımızda Cuma namazının kılınması için Halifenin izninin şart olduğuna dair hüküm mevcut değildir. Sadece İmam-ı A'zam Hazretleri Cuma'nın edasının şartlarından birini "Sultanın yahut onun vazifelendirdiği birisinin kıldırması" olarak kabul etmiştir. Görüldüğü gibi bu şart da, Halifeden değil, Sultandan, yani devlet reisinden söz edilmektedir. Eğer Sultanın yerine Halife esas alınsa, bugün dünyanın hiçbir yerinde Cuma'nın kılınmaması icap edecektir. İmam-ı Şafi, İmam-ı Mâliki, İmam-ı Hanbel ve Hanefi müçtehitlerinden İmam-ı Muhammed ve İmam-ı Yusuf Cuma'nın kılınmasında "Sultanın izni gerekmediği" içtihadındadırlar. Bu zatlara göre bu noktada, diğer namazlarla Cuma namazının bir farkı yoktur. Vakit namazlarında sultanın izni gerekmediği gibi Cumada da gerekmez (Kırkinci, 1985: 44-45)

Konunun toplumsal kökenine tarihi olarak bakmak da konunun anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Cuma namazı dört halife döneminden hemen sonra siyasi bir içerik kazanmaya başlamıştır. Bazı yörelerde ve dönemlerde, hutbelerde Hz. Ali'ye, bazı dönemlerde ve yerlerde Hz. Muâviye'ye lanet okunduğu görülmüştür. Hutbeler bir anlamda siyasi kanatın ve hangi tarafta olunduğunun göstergesi haline gelmiştir. İleriki zamanlarda ise hutbenin biri adına okunması, onun isyan bayrağı çektiği ve siyasi bağımsızlığını ilan ettiği anlamına gelmeye başlamıştır. Özellikle Abbasilerden itibaren resmi veya yarı resmi mezhep durumunda olan Hanefi mezhebinin alimleri ister istemez bu siyasi konjonktürden etkilenmişler ve Cuma namazı için daha önce bulunmayan bir takım şartlar ileri sürmek durumunda kalmışlardır (Apaydın, 1998: 298).

İmam-ı A'zam'ın Sultanın iznini şart koşmasının hikmeti bazı fıkıh kitaplarında yukarıdaki açıklanan siyasi atmasforden farklı olarak açıklanmaktadır (Kırkinci, 1985: 45). Bu açıklamalara göre; Cuma namazında kalabalık bir cemaate karşı hutbe okumak şeref vesilesi sayılmaktadır. Birçok imtiyaz sahibi kimsenin bu şerefe nail olmak için yarışmaları çekişme, fitne ve kargaşalığa sebep olacaktır. Dolayısıyla Cuma'nın gecikmesi veya kılınmaması ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu ihtimalin oluşturduğu endişe ile İmam-ı A'zam Sultanın ya da onun tayin ettiği kimsenin kıldırmasını şart koşmuştur. Tâ ki, intizamın sağlanmasıyla huzur ve sükûn içerisinde Cuma namazı kılınabilsin.

Bir kısım radikal gruplar, Cuma namazını terk etmenin yollarını araştırarak, Cuma namazı kılmamakla bayram sevincini yaşamaktadırlar. Bu zümre Cuma namazını terk etmekle İslâm devletine kavuşacağına inanır. Bu zümreye göre Dar'ul Harb'de veya istilâ altın-

daki beldelerde Cuma namazını müstevli güçlerden ari (baskısız, habersiz) bir şekilde kılmanın hiçbir yolu yoktur (Çelik, 1988: 179). Oysa Müslümanlar, Cuma namazını terk etmenin yollarını değil, sıhhatli bir şekilde eda etmenin yollarını araştırmakla mükellef-tirler.

İzin şartının hâlâ geçerliliğini koruduğu kabul edildiği takdirde; bir ülkede camilerin yapılmasına izin verilmesi, imamların maaşlarının devlet tarafından ödenmesi ve bu işler için kamusal bir örgütlenmenin mevcut olması, Cuma namazının kılınması için de izin sayılır ve şart yerine gelmiş olur. Sonraki Hanefi fıkıhçılar, devlet başkanının veya izninin bulunmaması durumunda bir cemaat teşkil edebilen Müslümanların aralarından birine Cuma imamlığı salâhiyeti vererek bu namazı kılabilenlerine fetva vermişlerdir (Apaydın, 1998: 298).

6.4. Küfür Tek Millettir.

Radikal grupların sözlü ve yazılı olarak en çok kullandıkları sloganlardan birisi; “küfür tek millettir” sloganıdır. Bu slogan öz itibarı ile “Müslüman kâfire, kâfir de Müslüman’a mirasçı olamaz” hadisine dayanılarak çıkarılmış bir miras hukuku kuralıdır.

Mirasta hak sahibi olabilmek için üç şeyin bulunması şarttır: Miras bırakanın vefat etmesi, vârisin hayatta olması ve mirasa mani halin bulunmaması gerekir. Fakihler üç halin mirasa engel olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunlar: kölelik, öldürme ve din farkıdır. Dört mezhebin ittifakıyla vâris ile miras bırakılan arasındaki din farkı -birinin İslâm diğeri-nin başka dinden olması- mirasa manidir. Ne akrabalık ne de evlilik sebebiyle Müslüman kâfire, kâfir Müslümana vâris olamaz. Rasulullah (s.a.v.) “Müslüman kâfire, kâfir Müslümana vâris olamaz” buyurmuştur. Yine “iki ayrı dinden olanlar birbirlerine vâris olamazlar” buyurulmuştur. Tercih edilen görüş de budur. Çünkü Müslümanla kâfir arasında velayet (dostluk ve yardımlaşma) alakası yoktur (Zuhaylî, 1994:324-333)

Küfür Tek Bir Millettir. Aralarında Ebû Hanîfe, Şâfiî, Dâvud, Ahmed bin Hanbel’in de bulunduğu bir grup ilim adamı Bakara, sûresi, 120. âyet-i kerimeye dayanarak küfrün tek bir millet olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Yüce Allah; “Onların milletine (dinine)” (2/ Bakara, 120) diye buyurarak (Hıristiyan ve Yahûdiler iki ayrı dine mensup oldukları halde) “millet” kelimesini tekil olarak zikretmiştir. Bunlar ayrıca; “Sizin dininiz size; benim dinim bana” (109/el-Kâfirûn, 6) buyruğunu, Hz. Peygamber’in de: “İki ayrı millete mensup kimseler arasında mirasçılık olmaz” (Ebû Dâvud, Ferâiz 10; Tirmizî, Ferâiz 16; İbn Mâce, Ferâiz 6; Ahmed bin Hanbel, II/187) hadisini de delil gösterirler. Yani burada iki ayrı milletten kasıt, İslâm ve küfürdür. Bunun delili ise Peygamber Efendimiz’in: “Müslüman, kâfire mirasçı olmaz.” (Buhârî, Ferâiz 26; Müslim, Ferâiz 1; Ebû Dâvud, Ferâiz 10; Tirmizî, Ferâiz 15) anlamındaki bir başka hadisidir. İmam Mâlik ve kendisinden gelen bir başka rivâyette, Ahmed bin Hanbel ise küfrün ayrı milletler olduğu görüşündedir. Buna göre Yahûdi Hıristiyan mirasçı olmadığı gibi; Yahûdi ve Hıristiyan da Mecûsiye mirasçı olmaz. Onlar bu görüşlerine Peygamber Efendimiz’in “İki ayrı millete mensup kimseler arasında mirasçılık olmaz” hadisinin zâhirini delil alırlar (<http://www.ihya.org/kavram/kavramlar-ansiklopedisi/dt-4914.html>).

İhtilaf-ı din (tarafların ayrı dinlerden olması) her iki taraf için de irse manidir. Bundan dolayı bir Müslüman, bir gayr-i Müslime; bir gayr-i Müslim de, bir Müslüman’a vâris olamaz. Meselâ bir Müslüman ile onun ehli kitap olan karısı arasında veraset câri olamayacağı

gibi, bunlardan doğan çocuklar din bakımından babalarına tabi bulduklarından, bunlarla kitabiye (Hıristiyan veya Yahudi) olan anneleri arasında da verâset câri olmaz. Ehl-i kitap olan muhtelif milletler arasında verâset câri olduğu gibi, ehl-i kitap ile kitâbî olmayanlar arasında da verâset cereyan eder. Çünkü bunların *hepsi bir millet mesabesinde*dir. Dolayısıyla, bir Hıristiyan bir Yahudi'ye vâris olabileceği gibi; bir Yahudi veya bir Hıristiyan da bir Mecûsiye vâris olabilirler (Abddurahman el - Hanefî el – Berâvî, 1987: 496).

Mûrisle vârisin ayrı dinlerden oluşu bir miras engelidir. Bu konuda İslâm hukukçularının görüş birliği vardır. Müslüman kâfire, kâfir de Müslümana nesep hısımlığı veya evlilik akdi bulunsa bile mirasçı olamaz. Diğer yandan gayri Müslimler birbirine mirasçı olabilirler. Çünkü küfür ehli tek millet sayılır. “Ehl-i, küfür birbirinin velisidir” (el-Enfâl, 81/73) âyetinin genel anlamı bütün Gayri Müslimlerin hepsini kapsamına alır. “Hakkın dışında sapıklıktan başka ne vardır” (Yûnus, 10/32) âyeti de bunu ifade eder (<http://www.sorular-laislamiyet.com/subpage.php?s=article&aid=1441>).

Bazıları küfür tek millettir sözü ile, “kâfir değil mi, hepsi de aynıdır, ha Amerika, ha Rusya, ikisi de birdir” demeyi kastediyorlar. Peki ehli kitap kafirler ile tamamen inançsız, ateist, materyalist kafirler bir mi? aralarında hiç ayırım yok mu?

İslâm hukukunun bir maddesini yanlış anlayarak varılan bu toptancı hüküm eksiktir, hatâlıdır. Hattâ yanlıştır. Zira İslâm, Hıristiyan kâfiri ile Komünist kâfirini bir tutmaz. Arasına büyük fark koyar. Çünkü Hıristiyan kâfiri ehl-i kitap kâfirdir. Ama ateist/materyalist kâfiri ehl-i kitap kâfir değildir. Hiçbir semavî kitabı kabul etmez. Mutlak dinsiz, bütünüyle kâfirdir. Bu sebeptendir ki, İslâm, bir semavî dine inanmış olan Hıristiyan kâfirin kestiğine yenir, der. Hıristiyan bir kadını nikâhla almaya cevaz verir. Ama ateist komünist kâfirin ne kestiği yenir, ne de kadınsa Müslüman nikâhı altına alınabilir. İşte bu iki fark da gösteriyor ki, İslâm küfrü bir tutmuyor, ehl-i kitap kâfirle, hiçbir kitabı kabul etmeyen komünisti bir birinden ayırıyor.

Araştırıldığında görülüyor ki, o kâide miras hakkındadır. Küfür, mirasta tek millettir. Yâni, İslâm'ın dışındaki kâfirlerin hepsi de mirasçı olmak hususunda tek millettirler. Birbirine mirasçı olabilirler. Bir Yahudi, bir Hıristiyan'a, bir Hıristiyan bir kitapsıza mirasçı olabilir. Ayrı dinde olmaları varis olmalarına mâni olmaz. Ama İslâm'da öyle değildir. İslâm'da din ayrılığı irse mânidir. Yâni, Müslümanla Müslüman olmayan bir akraba arasında miras cereyan etmez. Din bağı olmayınca miras bağı da olmaz. Nitekim Hıristiyan bir kadınla evlenen Müslüman, vefat edince kadın hâlâ Hıristiyan ise Müslüman kocasının mirasına sahip olamaz. Çünkü aralarında din ayrılığı vardır. Kocasını Müslüman, kendisi Hıristiyan'dır. Hıristiyan biri Müslüman birine mirasçı olamaz. Bu hususta son dakikaya itibar olunur. Yâni ölmeden önceki hâl ölçü alınır. Bu sebeple, gayr-i Müslim'in biri ölmeden önce Müslüman olsa, İslâm'a girmiş olarak vefat etse, geride kalan gayr-i Müslim aile fertleri mirasçı olarak malına sahip olamazlar. Merhumun ölmeden önce hidâyete ermesi, hidâyete ermemişlerle olan alâkasını kesmiş, miras bağını kaldırmış olur. Müslüman olmayan akrabaları mirasına hissedar olamazlar. Şu kadarı da malûmdur ki, Müslümanlar arasındaki mezhep ayrılığı irse mâni değildir. Bu sebeple şîîlerle sünîler mirasçı olurlar. Şîîlerden kız alan bir sünî vefat ederse şîî karısı mirasına sahip olur. Müslümanların ayrı ülkelerde yaşamaları da irse mâni değildir. Mısır'da yaşamış ecdadının mirasını Türkiye'deki Müslüman isteyebilir (<http://www.ahmetsahin.org/makaledetay.asp?id=249>).

6.5. Kötülüğü Men Edilmesi (Nehy-i Anil Münker) Meselesi

“Kötülüğün men edilmesi ile ilgili olarak da bir hadis sık sık kullanılmaktadır. Bu hadis; “Sizden her kim bir münkeri (kötülük) görürse onu eliyle düzeltsin. Eğer ona muktedir olmazsa diliyle, diliyle de yapamazsa kalbiyle (buğz etsin); bu da imanın en zayıf derecesidir” şeklindedir.

Bu hadis-i şerif, Feteva-i Hindiye’de şöyle izah edilmiştir: Bir kötülüğü kuvvet kullanarak defetmek devletin vazifesidir. Zira kuvvet kullanmak salâhiyeti ferdin değil, devletindir ve onun hakkıdır. Dil ile düzeltmek yani tebliğ vazifesini yapıp insanları irşat etmek âlim ve mürritlerin, kalben buğz etmek de avâm-ı nâsın görevidir. Bu izahtan da açıkça anlaşıldığı gibi, suçluların cezasını vermek devletin ve adaletin görevidir. Hiçbir kimse kendini hâkim, savcı ve infaz görevlisi yerine koyarak, gerek kendi hukukuna, gerek milletin hukukuna yapılan haksızlığın cezasını kendisi veremez. Eğer her insan hakkını bu şekilde almaya kalkışır, toplum düzeni bozulur, emniyet ortadan kalkar ve anarşi ve terör meydan alır ve bunun zararı bütün topluma dokunur. Şunu da ifade edelim ki, devletin bir elinde kuvvet, diğer elinde hikmet ve adalet olmalıdır. Bazı insanlar da ikaz ve ikna ile yola gelip kanunlara uydukları halde, bazılarının da bu yolla ıslahları mümkün olmaz. Elbette ki, bunlara karşı kuvvet kullanılacaktır, bu da devletin görevidir. Evet, devlet masumun hakkını zalimden almak, terör ve anarşiyi önlemek ve her türlü fitneyi ortadan kaldırmak için elbette kuvvet kullanır ve kullanılmalıdır da. Bu durum devletin devam ve bekası, milletin huzur ve selameti için şarttır. Ancak devlet cebir ve kuvvet kullanırken, masum ile zalimi, suçlu ile suçsuzu, kanunlara uyan vatandaş ile fitne çıkarıcı, toplumun huzur ve rahatını bozmaya çalışan anarşist ruhlu insanları birbirinden ayırt etmeli ve bu hususta çok dikkatli olmalıdır. Adalet adına bilerek veya bilmeyerek masum ve suçsuz insanlara haksızlık ve zulmetmekten hassasiyetle kaçınmalıdır. Dil ile düzeltme vazifesi âlimlerindir, bunun da yolu tebliğ ve irşattır. Zira İslam’ın neşir ve ilan edilmesinde en büyük esas olan tebliğ, ancak ilim ve ikna yoluyla yapılabilir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v) de mücahedesine tebliğle başlamış ve Kur’an’ın nuruyla akılları ve kalpleri teshir etmiştir. Asr-ı Saadetten bugüne kadar İslam’ın inkişafı, teali ve terakkisi mütemediyen tebliğ ile olmuştur... Kavl-i leyyinle, yani tatlı dille söylenen her söz, kalpleri teshir eder, insanları birbirine rapteder ve dostlukları artırır. Hatta en inatçı ve mütekebbir insanları bile insafa getirir ve onu hakkı kabule mecbur eder. İnsan bazen tatlı bir söz ile en aziz ve mukaddes olan hayatını dahi feda eder. Bazen de bir söz insanın kalbini fethedip onun irşadına vesile olur. Konuşmalarında sert, kaba ve küçük düşürücü ifadelerle muhatapını rencide edenler, haklı davalarını anlatamadıkları gibi, muhataplarının da nefretlerini kazanırlar. Zira rıfk ve mülâyemet vifak ve ittifakı; sertlik ve katılık ise nifak ve şikakı netice verir (<http://www.zamanhollanda.nl/haberdetay.asp?id=1037>).

Abdülğani Nablusi Hazretleri buyuruyor ki: Emr-i maruf ve nehy-i münkeri elle yani güç kullanarak yapmak hükümete; dille, söz ve yazı ile [kitaplarda ve diğer yayın vasıtalarında] yapmak din adamlarına, âlimlere, kalble yapmak [emr-i maruf yapanlara, dua ederek ve maddi yardımda bulunmak] ise her Müslümana farzdır. Kendinin ve Müslümanların dinine veya dünyasına zarar gelecek işleri bırakmak vacib olur (<http://www.hakikidini-miz.com/2010/01/yol-levhas-olmak.html>).

Hadis-i şerifte geçen “iman zafiyeti”, “o münkeri defetmeye gücü yetmeyen bir mü’minin imanı zayıftır” şeklinde anlaşılmamalıdır. Nitekim İmam-ı Nevevî bu hadiste geçen, “iman zafiyeti” meselesini “sevabın noksanlığı” olarak tefsir etmiştir. Yine birçok âlimlerimiz, hadiste geçen “iman” lafzına, “amel” manasını vermişlerdir. Hadis’te ge-

çen “her kim” lafzı ile de; her Mü’minin kendi yetki sahası içerisinde cereyan eden bir münkeri defetmekten veya hiç olmazsa ona buğz etmekten mesuldür. Nitekim bir hadiste, şöyle buyurulmuştur: “Hepiniz çobansınız, hepiniz idare ettiği raiyetinden mes’uldür”. Aile reisi aile fertlerinden, öğretmen öğrencilerinden... ve nihayet devlet bütün bir milletten sorumludur. Bu mesuliyetin bir ciheti de raiyeti kötülüklerden korumak, onların işledikleri münkerleri defetmektir. Bu konuda gerek fertler, gerekse devlet üzerine düşen vazifeyi yapmakla mükellefdir (Kırkinci, 1985: 76-77).

6.6. Zalimler İçin Yaşasın Cehennem

Bu söz Bediüzzaman Said Nursi’ye aittir. Bu sözü de radikal gruplar gerek slogan olarak, gerek yaptıkları toplumsal gösterilerde pankart şeklinde yazarak sık sık kullanmaktadır. Öncelikle bu sözün tarihi olarak ortaya çıkışı hakkında bilgi vermenin faydalı olacağını düşünüyorum. İkinci olarak bu sözün sahibi Bediüzzaman’ın bazı düşüncelerini kısaca aktararak, söylenen o sözün radikal amaçlı olarak kullanılıp kullanılmayacağı hakkında kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

6.6.1. Sözün Söylendiği Tarihi Ortam

31 Mart Vak’ası olduktan sonra, şeriat isteyen ve ismi karışan onbeş kadar hoca idam edilir. Bediüzzaman, onlar mahkeme binasının bahçesinde asılı durdukları ve kendisi de pencereden onları gördüğü bir halde yargılanır. Mahkeme Başkanı Hurşit Paşa “-*Sen de şeriat istemişsin?...*” diye sorar. Bediüzzaman cevap verir: “-Şeriatın bir hakikatine, bin ruhum olsa feda etmeye hazırım. Zira şeriat, sebep-i saadet ve adalet-i mahz ve fazilettir. Fakat ihtilâlcilerin isteyişi gibi değil!”.

Bediüzzamanın Divan-ı Harb’deki (Sıkıyönetim Mahkemesi) bu kahramanca müdafaası, küçük bir risale olacak kadar içeriğe sahip olup, o zaman iki defa basılarak yayımlanmıştır. O dehşetli mahkemede idamını beklerden beraat etmiş (Sıkıyönetim Mahkemesi kararı ile suçsuz bulunmuş) ve mahkemeye teşekkür etmeyerek, yolda Bayezid’den tâ Sultanahmet’e kadar arkasında kalabalık bir halk kitlesi olduğu halde: “*Zalimler için yaşasın Cehennem! Zalimler için yaşasın Cehennem!*” nidalarıyla ilerlemiştir (Heyet, 2008:61). Bu durum o dönemin gazetelerinden; 23 Mayıs 1909 tarihli *Tanin* ve 24 Mayıs 1909 tarihli *Sabah* gazetesinde haber olarak yer almıştır (Şahiner, 2005: 137-139).

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi Bediüzzaman Said Nursi 31 Mart olayında hem de o zamanki sıkıyönetim mahkemesi tarafından suçsuz bulunmuştur. Buna rağmen bu din alimi yıllarca 31 Mart olayının liderlerinden birisi ve irticacı olarak kamuoyuna tanıtılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda kendisi, talebeleri ve ölümünden sonra da kitaplarını okuyanlar veya bulunduranlar hakkında yüzlerce dava açılmıştır. Bu davalar sonuçta beraat ile neticelenmekle beraber, davaların uzunluğu sebebi ile insanlar mağdur duruma düşmüşlerdir. Fakat bu mağduriyet bu insanlar üzerinde devlete karşı menfi (olumsuz) bir hareket içerisinde bulunmamışlardır. Bunun sebebi, bu kitapların (Risale-i Nur Külliyyatı) genelinde insanlara vermiş olduğu iyi bir insan olma, iyi bir Müslüman olma bilincidir.

6.6.2. Bediüzzaman Said Nursi’nin Ölmeden Önceki Son Dersi

Bediüzzaman Said Nursi’nin bütün hayatında takip ettiği değişmez bir düsturu “müsbet hareket” etmektir. Asayişin ancak müsbet hareket ve iman hizmeti ile gerçekleşeceğini

vurgular. Bütün ömrünü bu davanın tahakkuku için geçirir. Talebeleri ve takipçilerinin de “*asayişin manevi bekçileri olma*” rolünü benimsemeleri neticesinde toplum düzenin bozucu bir eyleme katılmamışlardır. Değişik dönemlerde haklarında açılan yüzlerce davalardan suçsuz bulunmuş ve beraat etmişlerdir.

Bediüzzaman Said Nursi Ankara’ya son gidişlerinde talebelerine bir nevi vasiyeti hükümünde dersler vermiştir. Bu dersler onun 87 yıllık ömrünün en son dersleri olmuştur. Bediüzzaman bu son dersini talebelerine not aldırır ve aynı gün neşrettirir (Şahiner, 2005: 441). Aşağıda asayiş ve müspet hareketle ilgili fikirlerine örnek olarak, bu son dersten bazı kısımları aktaracağız (Nursi, 2008: 249-255):

Bizim vazifemiz müspet hareket etmektir. Menfi hareket değildir... Bizler âsâyişi muhafazayı netice veren müspet iman hizmeti içinde; her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz....

...Asıl mesele bu zamanın cihad-ı mânevisidir. Mânevi tahribatına karşı sed çekmektir. Bununla dâhilî âsâyişe bütün kuvvetimizle yardım etmektir. Evet, mesleğimizde kuvvet var. Fakat bu kuvvet, âsâyişi muhafaza etmek içindir...

...Bütün hayatımda bütün kuvvetimle âsâyişi muhafazaya çalışmışım. Bu kuvvet dâhile karşı değil, ancak harici tecavüze karşı istimal edilebilir. Mezkûr âyetin düsturu ile vazifemiz, dâhildeki âsâyişe bütün kuvvetimizle yardım etmektir...

...Şimdi milyonlar hakiki talebeleri Cenâb-ı Hak bana vermiş. Biz bütün kuvvetimizle dâhilde ancak âsâyişi muhafaza için müspet hareket edeceğiz. Bu zamanda dâhil ve hâriçteki cihad-ı mânevîyedeki fark pek azımdır...

...Biz dünyaya bakmıyoruz. Baktığımız vakitte onlara yardımcı olarak çalışıyoruz. Âsâyişi muhafazaya müspet bir şekilde yardım ediyoruz. İşte bu gibi hakikatler itibariyle bize zulüm de etseler hoş görmeliyiz...

...Demek Risale-i Nur; beşeri anarşistlikten kurtarmağa bir derece vesile olduğu gibi, İslâm'ın iki kahraman kardeşi olan Türk ve Arabî birleştirmeye, ...vesile olduğunu düşmanlar da tasdik ediyorlar...

*... Hem dâhildeki cihad-ı manevî; mânevî tahribata karşı çalışmaktır ki, maddi değil... mânevî hizmetler lâzımdır. Onun için **ehl-i siyasete karışmadığımız gibi, ehli-i siyaset de bizimle meşgul olmağa hiçbir hakları yok!...***

Düşünceleri doğrultusunda hayatındaki fiilleri tutarlı olan bu âlim insanın kendisi, kitapları ve takipçileri yıllarca tehlikeli olarak değerlendirilmişlerdir. Bu durum karşısında halk dini bilgi ihtiyaçlarını, sosyal ve kültürel özellikleri bize benzemeyen başka İslam bilginlerinden tercüme yoluyla gidermeye çalışmıştır. İşte bunun sonucunda ülkenin dâhili asayişine zarar verebilecek nitelikte İslami isimler taşıyan kişi ve gruplar ortaya çıkmıştır. Hatta bu gruplar sözkonusu din âlimine karşı olan sevgi ve bilgisizliği de kullanarak onun sözünü kendi menfi davranışlarında bir araç olarak kullanmaya çalışmaktadırlar.

30 Mart 2014 mahalli seçimleri sırasında Başbakanımızın Bediüzzaman’a ait “Zalimler İçin Yaşasın Cehennem” sözünü zaman zaman kullanmıştır. Yine Bediüzzamana Said Nursi’ye ait “İşârâtü'l-İcâz” eserinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından basılması ve devamının da basılacak olması, radikal dini gruplarca yapılan propagandaların etkisini azaltmasına sebep olmuştur. Hatta samimi dindar insanların devlete olan sevgisi ve güveninin artmasına vesile olmuştur. Özellikle bu etki Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde daha belirgin olmuştur.

Bediüzzaman, “İki Mekteb-i Musibetin Şehâdetnâmesi” adını taşıyan bir risâlesinde “Şeriatta yüzde doksan dokuz, ahlâk, ibâdet, âhiret ve fazilete aittir, yüzde bir nisbetinde siyâsete mütealliktir, onu da ululemirllerimiz düşünsünler” diyerek, dinin yüzde doksan dokuz gibi tamamına yakın bir kısmının tatbikat ve yaşanmasının fertleri ilgilendirdiğini söylediği gibi, hayatının son zamanlarında yazdığı bâzı mektuplarında Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinden “Hükümet-i İslamiye”, “Devleti İslâmiye” diye bahsederek devletimizin de milletimize uygun ve layık olduğunu ifade etmiştir (Canan, 1982: 315).

7. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ülkemiz, jeopolitik yapısından kaynaklanan hassas durumu nedeniyle her dönem bir tehditle karşı karşıya kalmıştır. Bazen din ve mezhep kavgaları, bazen ideolojik kavgalar, bazen etnik nedenlere dayanan kavgalar şeklinde ortaya çıkan tehdit ve yıkıcı faaliyetlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Günümüzde dini motifli terörizmin/radikalizmin referans kaynağı olarak: örgütsel hedeflere göre yanlış yorumlanmış, dinin özünden ve bütünlüğünden koparılarak parçacı bir yaklaşımla kılışleştirilmiş ve sloganlaştırılmış dini ideolojileri sayabiliriz. Bu kapsamda dini motifli terörizm veya radikalizm ile mücadelede başarı için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerektiği kanaatindeyiz:

- Problem sadece güvenlik boyutuyla ele alınmamalı, konuya sosyal, kültürel, dini, ekonomik vb. tüm yönleriyle yaklaşılmalıdır.
- Sivil toplum kuruluşları; yerine getirdikleri görevler açısından, bir devlette hem demokratik kurum ve kuralların yerleşmesine hem de toplumsal değerlerin aktarılmasına katkı sağladıkları. Hükümetler terörle mücadelede bu kuruluşların desteğini almalıdır. Probleme çözüm üretecek heyetlerde sivil inisiyatif, aydın, din ve bilim adamlarına ağırlık verilmelidir.
- Dini terörle mücadelede kullanılan terminolojiler de özenle seçilmelidir. Şiddet eylemleri ile toplumun dini inançlarını aynı kategori içerisinde gösterecek tarzdaki ifadelerden kaçınılması gerektiği aşikârdır. Bu bağlamdan olarak, İslami terör, Yahudi terörü, Hıristiyan terörü, Selefi terör gibi kavramlardan kaçınılmalıdır.
- İslam dini savaşlarda bile; savaşa iştirak etmeyenlere, masumlara, yaşlılara, kadınlara ve çocuklara, hatta ekili tarlalara ve ağaçlara zarar verilmemesini öngörmektedir. Diğer dinlerde de bu tür yaklaşımların mevcut olduğu düşünülmektedir. Dinlerin terörizme bakış açısını ortaya koyacak tarzda, tüm eğitim kurumlarına ve kitaplarına bu konuda özel bölümler ilave edilmelidir.
- Devletin dinin doğru bir şekilde öğrenilmesinde öncülük etmesi, halkın gözünde dini temsil eden kurum ve kuruluşlara karşı duyarlı davranması radikal örgütlere büyük darbe vuracak, taban oluşturmada güçlüklerle karşılaşacaklardır.
- İnsanlık tarihi boyunca din ve inanma duygusu insanlığın gündeminden hiç düşme-

miştir. Bu duygu, birey ve toplumların adeta temel ihtiyaçlarından biri gibi görülmeli ve sıhhatli dini ve ilmi bilgilerle sürekli beslenmelidir. Bu alan boş bırakıldığı takdirde dini duyguların istismarı dünya gündeminden hiç düşmeyecektir. Bu istismar bazen şiddet olarak karşımıza çıkacak, bazen de dinin ekonomik, şahsi, siyasi emellere alet edilme şeklinde tezahür edecektir.

- Devletin yıkıcı, bölücü ve irticai faaliyetlerle ilgili olarak zamanında halkı bilinçlendirmesi, her zaman ve her yerde halkın yanında olduğunu hissettirmesi, göstermesi gerekir. Teröre bulaşanların er ya da geç adalet mekanizmasına hesap vereceklerine halkı inandırarak halk desteğini arkasına alması gerekir.
- İrticai terör örgütleriyle mücadelede temel strateji hedefi büyütmek olmamalıdır. Öncelikle silahlı gruplar üzerinde yoğunlaşarak teröre aday diğer dini grupların üzerinde caydırıcı bir etki oluşturulmalıdır. Bu etkinin sağlanabilmesi için devletin güçlü olduğu her şeyi yakından takip altına alabildiği, suça yönelmesi halinde bunun gizli kalmayacağı yönünde kanaat oluşturulmalıdır. Terör örgütlerine potansiyel teşkil edebilecek tüm dini grup ve akımların oluşum ve gelişimleri sistemli bir şekilde takip ve kontrol altında tutulmalıdır. Hukuk dışına çıktıklarında gerekli müdahale yapılmalıdır. Dini konular polemik aracı olmaktan çıkarılmalı, tartışmalar bilimsel temelde uzmanlara bırakılmalıdır.
- Dini inançlarında samimi dindarlarla, dini istismar eden, şiddet unsuru bir araç olarak kullananlar belirgin şekilde ayrı tutulmalıdır. Dinin ve dindarların hedef alındığı kanaatine sebep olabilecek yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. İrtica ile mücadelenin İslam'la mücadele olmadığı anlatılmalıdır. Mücadele yapılırken samimi dindar vatandaşların İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si madde 18 ile, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 9 ile ve T.C. 1982 Anayasasının 24. maddesi ile tanınan "Din ve Vicdan Hürriyeti" ihlal edilmemelidir. Aksi takdirde bu durumu, terör örgütleri – radikal gruplar, vatandaşların devlet yönetimine karşı güven kaybetmelerine ve kendilerine yandaş kazanmada bir propaganda aracı olarak kullanacakları bir gerçektir.

KAYNAKÇA

Abdurrahman el - Hanefî el – Berâvî, (1987), *Fetâvâyi Hindiye/ Fetâvâyi Alemgiriyye 14. Cilt*, (Tercüme: Mustafa EFE), Ankara: Akçağ Yayınları.

Acaröz, S. İlhan, (1999), "Terör ve Terör Örgütleriyle Bağlantılı Toplumsal Olaylar: Türkiye'de Terörün Sebepleri ve Hedefleri", *75.Yılda Zülfü Ağar Polis Okulunda Konferanslar*, (Editör: Ali Kuyuksil), Elazığ.

Acaröz, S. İlhan, (2000) "Türkiye'de Terör ve Hizbullah Terör Örgütü", *I.Milletlerarası Huzur ve Güvenlik Sempozyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Rektörlüğü.

Akbulut, İlhan, (1993), "Terör ve Tasnifleri", *Türk İdare Dergisi*, Yıl:65, Sayı:399, Ankara.

Aklan, Necati, (2002), *Gençlik ve Terörizm*, Ankara: EGM Basımevi Şube Müdürlüğü yayını.

Aksın, Ahmet, (2000), “Dini Söyleme Dayalı Terör Örgütlerinin Propagandaları Üzerine Bazı Tespitler”,

I.Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildiriler 27-28-29

Mart 2000, Elazığ.

Apaydın, H. Yunus, (1998), “Namaz”, İlmihal I İman ve İbadetler, İstanbul: Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticret A.Ş.

Beşe, Ertan (2002), *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Bilmen, Ömer Nasuhi, (1988), *Hukukî İslâmiye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu Cilt:3*, İstanbul: Bilmen

Yayınevi.

Bilmen, Ömer Nasuhi, (T.Y.), *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul: Bilmen Yayınevi.

Bolay, S. Hayri, (1990), *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay., Beşinci Baskı.

Canan, İbrahim, (1982), *Kur ’an ve Hadis’e Göre Ahir Zaman Fitnessi ve Anarşi*, İstanbul: Türdav A.Ş.

Canan, İbrahim, (1984), *İslâm Işığında Anarşi Sebebler Tedbirler Çareler*, İstanbul: Cihan Yayınları, 2.Baskı.

Cinoğlu, Hüseyin ve Özeren, Süleyman, (2009), “Uluslar arası Literatürde Din ve Terörizm”, *Polis Dergisi*, Yıl:15, Sayı: 59-60, Ocak-Haziran 2009, Ankara.

Çelik, Mustafa, (1988), *Dar ’ul Harb Fıkhi*, İstanbul: Ölçü Yayınları.

Dikmen, Mehmet, (1983), *Tasvvuf ve Hikmet Işığında İslâm İlmihali*, İstanbul: Cihan Yayınları.

Fuller, Graham, E., (2004), *“Siyasal İslamın Geleceği”* (Çeviren: Mustafa ACAR) İstanbul: Timaş Yayınları.

Güler, Zuhal, (2000), “Din Eksenli Örgütler”, *I.Milletlerarası Huzur ve Güvenlik Sempozyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Rektörlüğü.

Heyet, (2008), *Risale-i Nur Külliyyatı Müellifi Bediüzzaman Said Nursi Hayatı – Mesleği, Tercüme-i Hali*, İstanbul: rnk Neşriyat

Karadağ, Raif, (1991), *Petrol Fırtınası*, İstanbul: Divan Yayınları, Beşinci Baskı.

Kapat, H. Kemal, (2005), *İslâm’ın Siyasallaşması Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması*, (Çeviren: Şiar YALÇIN), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı.

Kırkıncı, Mehmet, (1985), *Dar’ül-Harb Nedir?*, İstanbul: Cihan Yayınları.

- Korkmaz, Gürol, (1999), Terör ve Medya İlişkisi, Ankara: EGM Basımevi.
- Kuyaksil, Ali, (2000), “Uluslararası Sistem ve Terör”, I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildiriler 27-28-29 Mart 2000, Elazığ.
- Manaz, Abdullah, (1998), Dünya’da ve Türkiye’de Siyasal İslâmcılık, İzmir: Ulusal Birlik İçin Düşünce – Eylem Vakfı Yayını.
- Nebiler, Hali,- Parlar, Suat, (1996), Petrolün Ekonomi Politikası, İstanbul: Sarmal Yayınevi, Birinci Baskı.
- Nursi, Said, (2007), Münazarat, İstanbul: Yeni Asya Neşriyatı, 5. Baskı.
- Nursi, Said, (2008), Emirdağ Lâhikası –II, İstanbul: rnk Neşriyatı, 3. Baskı.
- Özel, Ahmet, (1993), “Dârülharp”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt:8, İstanbul: Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticret A.Ş.**
- Özel, Ahmet, (1993), “Dârülişlâm”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt:8, İstanbul: Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.**
- Şafak, Ali, (2002), Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Ankara: Selim Kitabevi.**
- Şahiner, Necmeddin, (2005), Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî; İstanbul: Nesil Yayınları, 49. Baskı.**
- Seçkin, Orhan, (2001), Devlet Güvenliği ve Haberalma, Ankara : Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları.
- Serter, Nur, (1997), Dinde Siyasal İslam Tekeli, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Tahran, Nevzat, (2010), Toplum Psikolojisi, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türkoğlu, Mehmet, E., (2006), Türkiye’de Dini Motifli Terörün arka planındaki nedenler, Kahramanmaraş: KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yazır, Elmalılı, Hamdi, (T.Y.), Hak Dini Kur’an Dili, Cilt:3, İstanbul: Feza Yayıncılık.
- Yeğin, Abdullah, vd., (1985), Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik **Büyük Lügat, İstanbul: TÜRDAV Yayınları.**
- Yılmaz, Veli, (1993), Terör Hukuku Avrupa Birliği Demokrasisi, İstanbul, Tümzamanlar Yayıncılık, Birinci Baskı.
- Yunusoğlu, Kürşat, (1992), :Devlet Güvenliği ve İstihbarat, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi.
- Zuhaylî, Vehbe, (1994), İslâm Fıkhi Ansiklopedisi, Cilt:10, İstanbul: Faza Yayınları.
- <http://www.ihya.org/kavram/kavramlar-ansiklopedisi/dt-4914.html>; (Erişim Tarihi: 02.05.2014)
- <http://www.ahmetsahin.org/makaledetay.asp?id=249>; (Erişim Tarihi: 02/05/2014)
- <http://www.zamanhollandanl/haberdetay.asp?id=1037>; (Erişim Tarihi: 20/10/2009)

<http://www.sorularlaislamiyet.com/subpage.php?s=article&aid=1441>; (Erişim Tarihi: 02.05.2014)

<http://www.hakikidiniz.com/2010/01/yol-levhas-olmak.html> Erişim Tarihi; (18/01/2010)

http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm10_makale3.htm; Erişim Tarihi; (18/09/2009)